

GÖSTERGEBİLİME İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Yaşamın içerisinde çok geniş bir etkinlik alanına sahip olan göstergebilim geniş bir kavram ağına sahiptir. Göstergebilim: Bir dizge oluşturan birimlerin aralarında bir bağıntının, bir kuralın bulunduğu inanır. Göstergebilim iletişim amacıyla kullanılan her türlü gösterge dizgesinin yapısını, işleyişini inceleyen bilim olarak tanımlanmaktadır. Dil/Söz: Dil hem bir toplumsal kurum hem de bir değerler dizgesidir. Birey dili tek başına ne değiştirebilir ne de yaratabilir. Dil özü bakımından bir sözleşmedir. Kurum ve dizge olan dil karşısında söz özü itibarıyla bireysel bir seçme edimidir. Roland Barthes ise söz, konuşan bireyin kişisel düşüncesini açıklayabilmek için dil kodunu kullanabilmesini sağlayan birleşimlerden ve bu birleşimleri dışarı yansıtmaya olanak veren zihinsel ve fiziksel öğelerden oluştuğunu ifade etmektedir.

Artsürem/Artzamanlılık: Artzamanlılık dilin zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişimlere dayalıdır. Bugün kullanılan 'iyi' sözcüğünden geriye doğru giderek yapılan bir çalışma artzamanlı bir araştırma olur. Artzamanlılık değişik zaman ve evrim açısından incelenen dil olaylarının özelliğidir.

Eşsürem/Eşzamanlılık: Eşzamanlılık dilin tarihsel değişim içerisinde belli bir anında belli bir dili kullanan toplulukta yazılan, konuşulan dile dayanır. Eşzamanlılık belli bir evrede görülen dilbilimi olgularının olaylarının özelliğidir. Günümüz göstergebilimi yöntem olarak eşsüremi benimser ve kullanır.

Dil: Saussure'e göre dil, dilyetisinin toplumsal ve kuramsallaşmış tarafıdır. Dil toplumsal bir kurumdur. Dil gösterenler ve gösterilenlerin birleşimiyle oluşan bir dizgedir. A. Martinet'nin tanımına göre bir dil insan deneyiminin toplumdan topluma değişen biçimlerde anlamsal bir içerikle sessel bir anlatımı kapsayan birimlere ayrıştırılmasını sağlayan bildirişim aracıdır. Dil yalnızca iletişimi kurmakla kalmaz ayrıca toplumsal bir kimliğin oluşmasında ve bir gruba üyeliğin simgesi durumunda olan bir olgudur.

Dilbilim: Dillerin biçimini, gelişmesini, dünyada yayılmasını ve aralarındaki ilişkileri ses biçim anlam ve cümle bilgisi türünden genel ve karşılaştırmalı olarak inceleyen bilim dalıdır. Belirti: Dış gerçeklikle bir bitişiklik ilişkisi oluşturur. Belirti istem dışı bir olgudur. Belirti onu yorumlamasını bilene bir şeyler anlatan doğal bir göstergedir. Belirtide gösteren ile gösterilen arasındaki ilişki neden sonuç ilişkisine dayanır.

Belirtke: İletişim kurma ve bilgi verme amacı güderler. Bulutun, yağmurun yağacağını belirtmek gibi bir amacı yoktur. Fakat bu doğal belirti bir plajın güvenlik sorumlusunu yağmurdan dolayı plaja kırmızı bayrak çekmek zorunda bırakacaktır. Buradaki kırmızı bayrak bilgi verme amacıyla oluşturulan belirtkedir. Yani yapay bir göstergedir.

Gösterge: Başka bir şeyin yerini alabilen nitelikte olan kendi dışından bir şeyi gösteren her türlü nesne ve olgulardır. Gösterge genellikle kendi dışında bir şeyi temsil eden bu şekilde temsil ettiği şeyin yerini alan her çeşit biçim ve nesnedir. Gösterge bir gösteren ile bir gösterilenden oluşur. Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini, gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemini meydana getirir.

Gösteren: Bir düşüncüyü ya da anlamı dile getirmede kullanılan sözcük ya da sözcüklerdir.

Gösterilen: Gösterilen gösterenin zihnimizde uyandırdığı düşünce ya da kavramlardır. Gösterilen bir nesne değil de nesnenin zihinsel bir tasarımıdır.

Gönderge: Dış dünyada olan bir göstergenin belirttiği nesne veya varlık olarak ifade edilmektedir.

Dizge: Dizge içerisinde bulunduğu diğer öğelerle bir anlam kazanır. Burada önemli olan öğeleri birleştiren ilişkilerdir. Dizgenin bir bütün olarak değeri tek tek öğelerin değerinden daha çoktur. Tüm parçaların dizilmesiyle daha üstün bir değer ortaya çıkar. Dizge sistem demektir. Ya anlam: Bir göstergenin başka bir anlam amacıyla, başka bir anlama geçmek için kullanılmasıdır. Yan anlamı sözcüğün kullanıldığı dilsel topluluğun kültüründe aramak gerekir. Köpek sözcüğü canlı, hayvan ve memeli gibi düz anlamlar barındırırken yan anlamda ise sadakat ve bağlılık gibi çağrışımlarda bulunur. Düzanlam: Bir sözcüğün mantıksal, değişmez ve nesnel anlamına düz anlam denir.

GÖSTERGEBİLİM KURAMLARINA TARİHSEL BİR YAKLAŞIM

İngiliz düşünür John Locke (Essay Concerning Humane Understanding) İnsanın Anlama Yetisi Hakkında Bir Deneme adlı yapıtında göstergeleri çözümleme biçimini Semeiotike olarak adlandırmıştır. Daha sonraları Amerikalı Charles Sanders Peirce Semiotic terimini kullanmıştır. Peirce ile aynı dönemde yaşayan İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure ise ilerde kurulacak olan göstergeler biliminden söz ederken Semeologie terimini kullanmıştır.

Avrupa'daki göstergebilimin temsilcisi Saussure göstergeleri dilbilimci olarak incelerken Peirce ise dil dışı gösterge içeriklerinden yola çıkarak dilin bu içeriklerde ki yerini ortaya koymuştur. Saussure dilbilimi göstergebilime bağlarken göstergebilimi de toplumsal ruhbilimin içerisine yerleştirmektedir. Göstergebilimde ilk kuram oluşturan düşünür Peirce'tür. Amerikalı göstergebilimci ve filozof olan Charles Williams Morris 1938'de yayımlanan 'Foundation of the Theory of Signs' Gösterge Kuramının Temelleri ve 1946'da yayımlanan 'Signs, Language and Behaviour' Göstergeler Dil ve Davranış adlı eserlerinde hem Peirce'ün hem de davranışçılık kuramının araştırmalarına dayanarak bir göstergeler kuramı oluşturmaya çalışmıştır. Morris bu kuramında üç bileşenden söz eder. Birincisi söz dizimi, burada göstergelerin birleşim kurallarını kendi aralarındaki biçimsel ilişkilerini inceler. İkincisinde ise anlambilim kavramı altında göstergelerle göstergelerin gönderimde bulunduğu nesnelere arasındaki bağıntıyı yani göstergelerin anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır. Üçüncü olarak ta edimbilim kavramı altında göstergelerle yorumlayanları arasındaki ilişkileri göstergelerin kaynağını ve kullanımını araştırır. 1960'LARDAN GÜNÜMÜZE DÜNYADA GÖSTERGEBİLİM ÇALIŞMALARI

Fransa'da: Fransa'daki yaklaşımların başında Algirdas Julien Greimas ve Roland Barthes gelir. Greimas göstergebilimi kendi kendine yeten özerk bir bilimsel olgu olarak görür. Barthes'da göstergebilimsel çalışmalara başlayarak bilimsel bir üst dil kurmayı amaçlamıştır. Kristeva kendi gösterge anlayışına bağlı kalarak bir metni iki açıdan ele alan bir kavram ikilisi geliştirdi. Bunlardan birincisi üreten metin diğeri ise üretilmiş metindir. Üreten metin metnin üretilmesi mantıksal derin düzeyi üretme derecesini ortaya koyar. Üretilmiş metin üretilmiş metnin oluşturulduğu yerdir, anlam üretiminin esas aşamasıdır. Üretilmiş metin ise üretimi bitmiş, biçimsel olarak kapanmış metni ifade eder. Amerika'da: Başlıca öne çıkan göstergebilimciler Charles Sanders Peirce, Charles William Morris, Thomas Albert Sebeok ve Michael Riffaterre'dir. Riffaterre'ye göre biçim belli bir dilsel yapıdaki öğelerin okurun ilgisini çekecek bir şekilde görünür olmasıdır. Biçim yaratıcı bir teknik ile okur üstünde şaşırtan bir etki bırakmayı başarmalıdır. Ona göre okur öznelliğe ve rastlantısallığa düşmeyecek bir üst okurdur. Rusya'da: 1915 ve 1930 yılları arasında Rus biçimcilerinin şiir kuramı, düzyazı ve masal incelemeleri alanlarında başlattıkları öncü araştırmalardan sonra 1960'lı yıllarda dilbilimin, sibernetiğin, matematiğin, bildirişim kuramının, tarih biliminin ve toplum biliminin etkisiyle dil, din şiir, mit, efsane, roman ve sinema gibi olgular üzerinde çalışmalar yapılmıştır. 1962'de Moskova'da gösterge olgularının yapısal düzeyi üzerinde düzenlenen bir sempozyumdan sonra doğal dillerin yanı sıra sanat göstergebilimi, yazınsal eleştiri ve toplumsal gösterge dizgeleri üzerinde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. İtalya'da: 1960 sonrası yıllarda göstergebilimin Avrupa'daki önemli temsilcilerinden biride Umberto Eco'dur. Eco gösterge dizgelerini çözümleyen kültür olgularını göstergebilimsel açıdan ortaya koyan okuma edimini, örnek okur kavramını ve metin kavramını araştıran dil felsefesi ile göstergebilimsel olgular arasındaki ilişkileri inceleyen kuramsal çalışmalar yapmıştır.

Almanya'da: Almanya'da göstergebilim çalışmaları üç dala ayrılır. Birincisi, doğrudan Amerikan göstergebiliminin Peirce ve Morris'in etkisi altında gelişen göstergebilim araştırmaları. Burada söz konusu çalışmalar mantıksal ve matematiksel bir göstergebilimdir. İkincisi, Saussure'ün dilbilim çalışmalarına dayanarak dilbilimi göstergebilimin genel örneği şeklinde gören araştırmacıların ortaya koyduğu metindilbilim çalışmalarıdır. Üçüncüsü ise estetiğin, yorumbilimin ve yazın toplumbiliminin farklı etkileriyle gelişen ve günümüzde metin inceleme alanında büyük öneme sahip olan alımlama estetiğidir. **GÖSTERGEBİLİMİN DİĞER BİLİMLERLE İLİŞKİSİ**

Günümüzde etkinlik alanını genişleten göstergebilim disiplinler arası bir alandır. Kültürel kodlar, gelenekler ve metni anlam süreçlerine göre düzenlenmiş işaret sistemleri diye nitelenen her şey göstergebilimin inceleme alanına girmektedir. Uzamdilbilim: Coğrafi kökenleri farklı olan bireylerin ya da toplulukların dili kullanmalarındaki değişiklikleri inceleyen bu bilim dalı dilbilimsel coğrafya olarak da isimlendirilir. Toplumdilbilim: Dilsel yapılar ve toplumsal yapıların değişimindeki düzenli tarafları ortaya koymaya çalışan ve neden sonuç ilişkilerini inceleyen bu bilim dalı budundilbilim, dil toplumbilimi, uzamdilbilim ve lehçe bilimle kesiştiği noktalar bulunmaktadır. Toplumdilbilimi, toplumbilimi ve dilbilimin kesiştiği bir alanda konumlanmaktadır. Dil ile toplum arasındaki ilişkiyi inceler.

Budunbilim: Dil ile kültür ve dil ile toplum ilişkisi içerisinde araştırmalar yapan bu bilim dalı kimi uzmanlara göre toplumdilbilimin başvurduğu toplumsal özellikli birçok değişmeyen faktörden en azından birisini (ulus, budun ve kavim) gibi öğeleri ele alması sebebiyle toplumdilbilimin özel bir dalı olarak görülebilir. Kimi uzmanlara göre ise toplumdilbilim daha karmaşık yapıdaki uygar daha büyük toplumlarla ilgilenirken, budunbilim ise yalın yapıları ilkel toplumlar üzerinde çalışır.

Ruhdilbilim: Dilin edinilmesinde ve kullanılmasında özellikle etkin olan ruhsal süreçler incelenir. Ruhdilbilimcilerin yoğunlaştığı alanlar şu şekildedir: Sözcüklerin bireyler tarafından üretilme aşamaları, bireylerin ürettikleri sözcüklere anlam yükleme aşamaları, dilsel öğelerin bellekte varoluş biçimleri, bir çocuğun doğuştan büyüme anına kadar dili edinme biçimi, birçok dili konuşan bireylerin bu dilleri belleklerinde tutma biçimleri, dil bozuklukları ve ruhsal bozukluklardır. Uygulamalıdilbilim: Anadilin ve yabancı dilin öğretiminde uygulamalı dilbilim yöntemleri uygulanmaktadır. Sözlük

yapımında, sağır ve dilsizlerin eğitiminde, bir kaza sonucu ya da hastalık sonucu konuşma yetisini kaybedenlerin eğitiminde uygulamalı dilbilim ilke ve yöntemlerinden yararlanır. Günümüzde bilişimin gelişmesiyle birlikte uygulamalı dilbilim terimi yerini dil sanayileri terimine bırakmaya başladı. Metin dilbilim: Bir metnin bütünlüğünü ve birliğini ortaya çıkaran bağlantılara odaklanır. Bu bağlantılar metindeki sözcelerin eklenmiş biçimlerini araştırır. Metin dilbilimi metin yapılarıyla ilgilenir. Metin dilbilimi cümleler arasındaki bilgi akışlarının ne şekilde ortaya çıktığıyla ilgilenir. Metin dilbiliminin çalışma ögesi metindir.

Çeviribilim: Çeviri etkinliğinde ortaya çıkan sorunları çözmeye çalışan doğrudan çeviri metinlerinin gözlemlenebilir özelliklerini sınıflandıran ve bilişsel boyutları inceleyen çevirilerin toplumsal hayattaki özelliklerini araştıran bu doğrultuda dilbilim, göstergebilim ve yorumbilim gibi alanlardan yararlanan çalışma alanıdır.

Edimbilim: Bir tümcenin ortaya koyduğu anlamsal durum ile bu tümceyi üretme aşamasındaki olgunun gösterdiği şeyi ayırt etme gerekliliğine inanır. Edimbilim konuşanlar arasındaki sözceme süresince ortaya çıkan ilişkileri incelemektedir. Edimbilim bir metnin söylediği olgunun altındaki örtük anlamı da inceler.

GÖSTERGEBİLİM OKULLARI

Cenevre Okulu: Çalışmalarında Saussure'ü yorumlamayı amaç edinen bu okul dilbilimin çeşitli dallarında görüşler geliştiren yapısal dilbilimcilerden Ch. Bally, A. Sechehaye , H. Freive ve R. Godel 'in bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Genel Dilbilim Derslerini yayımlayan Charles Bally ve Albert Sechehaye Saussure'ün görüşlerini en yakından izleyen Cenevre Okulunun en önemli temsilcilerindedir. Prag Okulu: 1926'da kurulan Prag Okulu özellikle sesbilgisi konusunda önemli çalışmalar ortaya koymuştur. Bu okulun ilk büyük sözcüsü işlevsel dilbilimin kurucusu sayılan N. Trubetskoy'dur. Bu okulun temsilcileri dizge ve işlev terimlerine eşit ölçüde ağırlık verirler. Kopenhag Okulu: 1931 yılında kurulan bu okul Prag Dilbilim çevresinin etkisiyle oluşan yapısal dilbilim okuludur. Ferdinand de Saussure'ün 'dil göstergelerden bir dizgedir ve dil töz değil bir biçimdir' ilkelerinden esinlenen bu okul araştırmalarını yapısal ilkelerden elde etmeye çalışırken bu ilkeleri Prag Dilbilim Okulu'nun yaptığı gibi sesbilimsel öğeler üzerine değil de matematiksel ve mantıksal temellere dayandırır. Bu okulun görüşlerini yaygınlaştıran L. Hjelmslev olmuştur. Moskova Okulu: Moskova Okulu üyelerinin dil olgularından çok yazın olgusuna yönelimlerinin yanında biçimcilerde Saussure'e yakın bir tutum benimsemişlerdir. Bu okulun üyeleri doğrudan nesnenin kendisini genellikle eşşüremlilik düzeyinde ele almayı tercih ederler.

Dil, insanların iletişim kurmasına, duygularını, düşüncelerini, isteklerini, fikirlerini ifade etmesine imkân tanıyan, kültürel, tarihsel ve evrimsel bir olgudur. Dilbilim ise bu olgunun tüm yönleriyle incelenmesidir. DİLBİLİM DÜZEYLERİ Dilbilim çalışmaları, dillerin genel veya spesifik analizlerine dayanan seviyeler içermekte, bu doğrultuda yöntemler ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar, dilin en küçük biriminden yani sestene en geniş çalışma birimi olan bağlamda ortaya çıkan anlama kadar farklı düzeylerde olabilmektedir. Dilbilim çalışmaları, dili ele alma seviyeleri bakımından fonetik, fonoloji, morfoloji, sentaks, semantik ve pragmatik olmak üzere altı başlıkta toplanmaktadır. Bu kategoriler, bir disiplin olarak dilbilim çalışmalarının kendi içindeki ayrımıdır. Fonetik Fonetik, fiziksel bir süreç olarak konuşmanın, ses bilgisinin incelendiği seviyedir. Konuşma seslerinin nasıl üretildiği, nasıl algılandığı ve bu seslerin fiziksel özelliklerinin ne olduğuna eğilir. Fonetik; akciğerlerden gelen havanın ses telleri, damak, dil ve diş yardımıyla sese dönüşmesini yani artikülasyonunu (boğumlamayı) ele alan artikülasyon fonetik; ses dalgalarının kulaktan geçerek beyne ulaşmasını ele alan işitsel fonetik; ses dalgalarının fiziksel açıdan duyulma ve dağılma tarzını inceleyen akustik fonetik olmak üzere üç başlıkta toplanabilir. Fonoloji Fonoloji, dilsel ses yapısının ve ses sistemlerinin ele alındığı inceleme alanıdır. Ses bilgisi, belirli bir dildeki seslerin nasıl düzenlendiğini ve dili konuşanlar tarafından paylaşılan örüntüleri inceler. Morfoloji Morfoloji seviyesi, kelimelerin yapısının incelendiği seviyedir.

Morfoloji, kelimelerin kök-ek bakımından nasıl ayrıldığı, kelimelerin nasıl türediği ve yeni sözcüklerin nasıl oluştuğu, sözcüklerin bir cümle içinde hangi pozisyonda kullanılabileceği gibi sorulara yanıt arar. Morfolojik yaklaşıma göre bir sözcüğün en küçük birimi morfemlerdir. Morfem, salt bir kelime kökü olabileceği gibi, bağlantı içeren bir harf ya da ek olabilir. Sentaks Sentaks, cümle oluşturmak için kelimelerin düzenlenmesi, gramer açısından doğru ve tutarlı bir cümle için gereken kelime dengesidir. Sözcük sırasının ve cümlelerin yapısının ele alındığı sentaks seviyesi, cümlelerin oluşumu çalışmasıdır. Söz diziminin anlam bilimden farkı, kelimelerin dizilişinin anlam açısından değil gramatik açıdan ele alınmasıdır. Semantik Semantik, dilbilimsel ifadelerin anlamının ele alındığı dil düzeyidir. Dilde anlamın nasıl yaratıldığını, düzenlendiğini ve aktarıldığını yani anlamı inşa eden temel prensipleri inceler. Semantik kelime veya cümle düzeyinde olabilmektedir. Semantik analiz, herhangi bir ifadenin belli durumda bağlamsal olarak ne anlama geldiğini açıklamak yerine, sözcüklerin ve cümlelerin nesnel ve genel olarak hangi anlamı taşıdığına odaklanmaktadır. Pragmatik Pragmatik, bir kelime veya cümlenin doğrudan taşıdığı anlamın ötesinde, ifadenin bağlam içinde kazandığı anlamın çalışmasıdır. Pragmatik, anlamı metnin bütünlüğü ve bağlamsal durumu içinde değerlendirir. Dolayısıyla pragmatik, dilin bağlamından, dilin kullanımından oluşan ve amaçlanan anlam ile ilgilenmekte, iletişimde insan unsurunu yani niyet ve yorumu içermektedir.

DİLBİLİM ALANLARI

Dilbilim çalışmalarının başka bilimsel alanlarla ilişkilendirilmesi, çalışmaların çeşitlenmesine ve farklı dilbilim dallarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dilbilim alanları, dil seviyelerinden farklı olarak, dil analizinin farklı bir disiplinle ilişkili problemler alanından yapılmasıyla ilişkilidir. Tarihsel Dilbilim Dil, çeşitli nedenlere bağlı olarak zaman içinde değişmektedir. Bir dilin veya dillerin zaman içindeki değişimini ve gelişimini inceleyen dilbilim dalı tarihsel dilbilim olarak adlandırılır. Tarihsel dilbilimin birincil aracı karşılaştırmalı yöntemdir. Toplumdilbilim (Sosyo-dilbilim) Toplumdilbilim, dilin toplumda kullanım biçimini, dil ile toplum arasındaki ilişkiyi ifade eder. Toplumdilbilim, bir iletişim aracı olarak dilin farklı sosyal bağlamlarda nasıl kullanıldığını, sosyal kimliği inşa ederken dilin taşıdığı işlevlerin ne olduğunu sorgular. Psiko-dilbilim Psiko-dilbilim, dil kazanımını, dil kullanımını ve dili anlamayı sağlayan psikolojik etmenlerin incelendiği, dilin ve konuşmanın mental yönlerinin ele alındığı bilim dalıdır. Psikoloji, biliş ve dilbilim alanlarının bir parçası olan psiko-dilbilim genel olarak üç temel konuyu ele almaktadır: Dili anlama, dil üretimi ve dil edinimi.

Dilin anlaşılması, herhangi bir ifadeden anlam çıkarmak ve yorumlamak için kullanılan bilgi, beceri, kapasite, yeterlilik ve eğilimleri, kısaca anlamın bilişsel olarak nasıl işlendiğini ifade etmektedir. Dil üretimi, kavramların dil işleme nasıl bir role sahip olduğunu, kavramların dilsel ifadelere dönüşmesindeki aşamaları içermektedir. Dil edinimi ise bir dili öğrenmek için gereken zihinsel süreçleri kapsamaktadır. Nörodilbilim Nörodilbilim, dilin, beynin işleyişi ile ilgili olan taraflarının incelendiği alandır. İnsan beyninde konuşmayla ilişkili iki temel alan vardır: dilin anlaşılmasını

sağlayan, duyu organlarıyla elde edilen verilerin yorumlanmasını mümkün kılan Wernicke alanı ve yorumların kelimelere dökülmesini sağlayan, üretimden sorumlu Broca alanı. Derlem (corpus) dilbilim Bütünce veya derlem dilbilim da olarak adlandırılan bu çalışma alanı, çok büyük metin yığınlarının belli korelasyonlarla işlenmesini ifade etmektedir. Derlem dilbilim, bu koleksiyonların istatistiksel analizle işlenmesini ve dil ürünlerinden veri elde edilmesini sağlamaktadır.

DİLBİLİM ÇALIŞMALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Antik Çağ Dil Çalışmaları Dil çalışmaları eski Hint Medeniyetine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde dil çalışmaları din paralelinde gelişmiş, duaların, ilahilerin, kutsal metinlerin doğru okunması ve anlaşılması amaçlanmıştır. Bu dönemde ele alınmış olan dil birimleri, sözcük sınıfları, kelime ile anlam arasındaki ilişki gibi konular, çağdaş dilbilim teorilerinin de merkezinde yer almaktadır. Metin gövdelerinin kelimelere, köklere ve fonetik birimlere ayrılması morfolojik çalışmaların da başlangıcı olmuştur.

Antik Yunan'da ise gramer geleneği, dilin yapısında zamanla ortaya çıkan değişmeye bağlı olarak eğitim müfredatında yer alan metinlerin anlaşılması çerçevesinde gelişmiştir. Yunan eğitiminin ilk dönemlerinde gelişen dilbilgisi geleneği, Yunan düşünürlerini de etkilemiş, dilbilgisi kategorileri, sözcük ve sözcük türleri, kelimelerin kökeni gibi alanlarda çalışmalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra dil ile düşünce arasındaki ilişki sorgulanmış, dil-gerçeklik problemi ele alınmıştır. Roma dilbilimi, Grek dilbilgisi çalışmalarının devamı niteliğindedir. Roma'da yapılan dilbilim çalışmalarında, Antik Yunan'da olduğu gibi ses bilgisiyle ilgilenilmemiştir. Çin'de yapılan dilbilim çalışmalarında ise hanedanlığa ait klasiklerin anlaşılması amaçlanmıştır. Bu çalışmalar ses bilgisi, çözümleme ve tefsir olmak üzere üç ayrı alanda ilerlemiştir.

Ortaçağ Dil Çalışmaları Doğu'da dilbilim geleneği, kutsal metinlerin bütünlüğünün korunması ve bu metinlerin analiz edilebilmesi amacıyla başlamıştır. Arap dilbilim çalışmaları genelde sözlük ve metin bilgisi üzerinedir. Basra ve Küfe dil okulları dönemin öne çıkan merkezleridir. Türk dünyasında yapılan dil çalışmaları ise genellikle sözlük alanındadır. Türk dünyasının bilinen ilk dilbilimcisi Kaşgarlı Mahmut'tur. Ansiklopedik sözlük niteliğindeki Dîvân-ı Lügati't-Türk eseri, Karahanlı Türkçesinin yanı sıra Türk lehçelerine ait dilsel kuralları içermektedir. Ortaçağ Avrupa'sında ise Latince, kilise dili olarak kullanılmış, Latin dilbilgisi kilise eğitimine hizmet etmiştir. Dolayısıyla bu dönemde Avrupa dil çalışmaları, Latince dilbilgisi ve sözlük ağırlıklı olmuştur. Rönesans Dönemi Dil Çalışmaları Dilbilim çalışmalarında 17. yüzyıl önemli bir kırılma noktasıdır. Bu dönemde hem Cizvitlerin kutsal kitabı tercüme çalışmalarına hem de dillerin kökenine dair tartışmalara bağlı olarak dil çalışmaları yoğun ilgi görmüştür. Bu dönemde, karşılaştırmalı dilbilim çalışmalarına kaynaklık edecek kelime dökümleri yapılmıştır. Modern Dilbilim Çalışmaları 19. yüzyıl dilbilimi, dilleri yeni yöntemlerle incelediği için önceki kuramsal tartışmalardan kopuşu ifade etmektedir. Böylece dilbilim, ampirik ve tarihsel yaklaşımlarla bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır.

Bu başlangıç dönemi diakronik yani tarihsel yönelimlidir. 19. yüzyılın karakteristiği, ses sistemleri, gramatik yapı ve kelime bilgisine göre dillerin sistematik olarak karşılaştırıldığı bir yöntemin geliştirilmesidir. Sir William Jones'un 18. yüzyıl sonlarında ortaya koyduğu çalışmalar, diller arası benzerlik mütalaalardan biridir. Jones'un ardından Rasmus Rask, Jakob Grimm gibi dilbilimciler, geliştirdikleri diller arası karşılaştırmalı yöntemlerle, ortak bir ata-dilden gelişen diller arasındaki düzenli ses ilişkilerinden yola çıkarak bağlantı kurulmasını sağlamışlardır. 19. yüzyılın bir diğer önemli dilbilimcisi Wilhelm von Humbolt'tur. Humbolt dilleri sadece diakronik açıdan ele almamış, aynı zamanda dilin dış yapısına tekabül eden ses değişiminin yanı sıra dilin kültürden kültüre farklılaşan bir karakter taşıyan iç yapısının da olduğunu savunmuştur. 20. yüzyılda ise Saussure'le başlayan yapısalcilik ile 19. yüzyıl dilbilimine hitap eden diakronik yaklaşım yerini senkronik (tarihsel olmayan) yönelime bırakmıştır. Buna göre dil, yapısal bir sistem olarak tarihsel gelişimiyle değil belli bir zaman diliminde ele alınmalıdır. Çünkü diakronik perspektif, yalnızca senkronik parçaların biraraya getirilmesidir. 20. Yüzyıl dilbiliminin genel karakteristiği yapısalcılıktır. Avrupa yapısalcılığı ve modern dilbilim Saussure ile başlatılır. Yapısalcilik, Prag ekolünce işlevselcilik ile birlikte ele alınmış, dil yapılarının karakteristik işlevleriyle belirlendiği savunulmuştur. Buna göre dil, bilişsel, ifadesel ve araçsal işlevlere sahip bir araçtır. Dilin bilişsel işlevi bilgi, düşünce ve yorumların iletilmesini; ifadesel işlevi dili kullananın tutumunu; araçsal işlev ise dil kullanımının yarattığı etkiyi ifade etmektedir. 20. yüzyılın dilbilim çalışmalarındaki bir diğer önemli gelişme dönüşümsel-üretimsel dil teorisi. Sözdizimine odaklanan Noam Chomsky'nin dil üretme kuramına göre dil, tüm diller ve tüm toplumlar için geçerli olan kurallardan oluşmaktadır. Buna göre sözdizimsel yapılar, belli bir dizi dönüşümsel kurala tabidir. Üretimsel dil teorisi, sonsuz sayıda cümle üretmeye yarayan bütünsel mekanizmaları açıklayan bir sistemi ifade etmektedir. Bu görüş, evrensel dilbilgisi teorilerini doğurmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında etkili olan evrensel dilbilgisi görüşüne karşı çıkan bilişselcilik ise dilin bilişsel süreçlerin ürünü olduğunu, dolayısıyla tüm insanlar için geçerli bir dilbilgisel sistemin var olamayacağını savunmaktadır. Bilişselci yaklaşıma göre dil, bilişsel süreçte yaratılan anlama dayanır ve kullanılarak öğrenilir.

DİLBİLİM İLE GÖSTERGEBİLİM İLİŞKİSİ

Dilbilim ve göstergebilim iç içe geçmiş iki disiplin alanıdır. Her iki disiplinin de babası olarak kabul edilen Ferdinand de Saussure'ün Genel Dilbilim Dersleri adlı çalışması hem modern dilbilim hem de göstergebilim tartışmalarının temel kaynaklarından biridir. Göstergebilim, ses, yazı, görüntü, resim, sembol, imge, sanatsal ürünler gibi anlam taşıyan toplum içindeki bütün işaretlerin sorgulanmasını içermektedir. Dil de bir işaret sistemi olarak göstergebilimin konusu dâhilindedir. Göstergebilim temelde işaret olarak işlev gören şeylerin diğer işaretlerle ilişkili bir şekilde konumlanmasından hareket etmektedir. İşaretlerin birbiriyle olan ilişkisine eğilen göstergebilim, dil yapısında yer alan öğelerin ilişkilerini analiz etmeyi amaçlayan yapısalcılık yöntemlerini temele almaktadır. Saussure'ün dilbilimde temelini attığı yapısalcılık, sistemde yer alan birimlere ve sistemin kurallarına eğilmektedir. Saussure'e göre en küçük dilsel birim anlam taşıyan göstergelerdir. Saussure'ün göstergesi, dilsel bir ifade olan gösteren ile gösterenin kavramsal düzeyde işaret ettiği gösterilen olmak üzere iki yönlüdür. Charles Sanders Peirce ise göstergelerin ardındaki bu ikili yapıya gösterge nesnesini de ekleyerek gösterge, nesne ve zihin arasında üçlü bir ilişki oluşturmuştur. Peirce'ın çalışmalarını davranışçılığa uyarlayan Charles Morris ise göstergebilimi üç alt alana ayırmıştır. Morris'e göre göstergebilim, gösterge, anlam ve yorum olmak üzere üç boyutludur. Buna göre göstergeler sentaktik, semantik ve pragmatik boyutta ele alınabilir. Göstergebilim, dilbilim alanıyla yakından ilişkilidir ancak dilsel olmayan göstergeleri de kullandığı için dili aşmaktadır.

20. yüzyılda geleneksel bilimsel anlayış yerine, bireylerin öznel deneyimlerini irdeleyen ya da aksine yapı ve kültürel sistemin rolünü odağa alan nitel yaklaşımlar sosyal bilimlerde giderek daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. Bu dönüşümün ve farklı düşünsel yaklaşımların yarattığı bu çeşitliliğin önemli kilometre taşlarından birini de yapısalcılık (strüktüralizm, İng. Structuralism) oluşturur. Yapısalcılık, temelleri daha eskilere uzanmakla birlikte, özellikle 1950’li yıllardan sonra dilbilim, psikoloji, antropoloji, sosyoloji, iletişim, kültürel analizler, hatta matematik ve bütün olarak toplumsal teoride sıkça kullanılan ve alışıldık bilimsel düşünme biçimlerini çarpıcı bir şekilde dönüştüren bir yaklaşım olmuştur.

YAPISALCILIĞIN TARİHSEL BAĞLAMI VE ÖZELLİKLERİ

Yapısalcılık; dilbilimden kültür araştırmalarına, halk masallarına ve edebiyat metinlerine kısaca tüm anlatı (narrative) türlerine kadar, geniş bir alanda uygulanmasını gördüğümüz, farklı anlamlar yüklense de genel olarak ‘yapı’nın belirleyiciliğinden hareket eden, felsefi ve toplumsal problemleri bu belirleyici yapı kavramından hareketle açıklamaya çalışan yaklaşımın adıdır. Yapısalcılık, olay ya da olguları anlayabilmek için onların altında yatan ve asıl belirleyici temel olduğu düşünülen yapıları anlamak gerektiğini savunan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda yapısalcılık insanın her türlü etkinliğinin genel yapısını ortaya koymayı amaçlar. Yapısalcı yaklaşım, olguların ya da eylemlerin tarihsel nedenlerini anlamaktan çok, onları içinde var oldukları sistemle ilişkilendirerek olguların ya da eylemlerin yapısını ve önemini ortaya koyar. Bu bağlamda insan eylemlerinin nedenini özgür bireyin iradesi temelinde kavrayan Hümanizm gibi akımların aksine, yapısalcılık, bireyin eylemlerinin de toplumsal yapı tarafından belirlendiğini savunmuştur.

Temelinde, toplumsal gerçekliği yapısal ve ilişkisel olarak anlama amacı taşıyan yapısalcı yaklaşımın kökeninin ağırlıklı olarak dilbilimsel ve göstergebilimsel yaklaşımlara ve dilbilimci Ferdinand De Saussure, antropolog Claude Levi-Strauss ve göstergebilimci Roland Barthes’ın çalışmalarına dayandığı bilinmekle birlikte, yapısalcılığın bu araştırmacılardan çok daha önceki dönemlere dayanan bir tarihsel geçmişi vardır. Dilbilimde yapısalcılık, Ferdinand de Saussure’ün çalışmaları ile başlamıştır; Saussure’ün verdiği derslerin notlarının derlenmesinden oluşan ve 1916 yılında yayımlanan Genel Dilbilim Dersleri adlı kitabında ortaya koyduğu fikirlerin yapısalcılığın sonraki yıllarda bütünsel bir yaklaşım olarak ortaya çıkışında özellikle etkili olduğu bilinmektedir. Yapısalcılığın temel özellikleri Piaget, yapısalcılığın bir öğretilen çok bir yöntem olduğuna dikkat çeker, ancak yapısalcılığın öğretisel sonuçları çok olmuştur. Bir yöntem olduğundan uygulanabilirliği kısıtlıdır ve verimliliğinden dolayı başka yöntemlerle birleştirilmiştir. Barthes ise yapısalcılığı toplumsal yapıları dilbilimsel yöntemlerle analiz etmenin bir yolu olarak tanımlar. Buna göre toplumun işleyişine dair yasaların, dilin işleyişine dair yasalarla aynı olduğunu kabul edilir. Bir yöntem olarak düşünülürse, yapısalcılığın temel amaç ya da yönelimleri de şöyle sıralanabilir:

- Ele alınan nesnenin ‘kendi başına ve kendi kendisi için’ incelenmesi;
- Nesnenin kendi öğeleri arasındaki bağıntılardan oluşan bir ‘dizge’ olarak ele alınması;
- Söz konusu dizge içinde her zaman işlevi göz önünde bulundurma ve her olguyu bağlı olduğu dizgeye dayandırma zorunluluğunun sonucu olarak, nesnenin artsüremlilik içinde değil, eşsüremlilik (eşzamanlılık) içinde ele alınması;
- Bunun sonucu olarak, köken, gelişim, etkileşim vb. gibi artsüremlilik (artzamanlı) sorunlara ancak nesnenin elden geldiğince eksiksiz bir çözümlemesi yapıldıktan sonra ve bunların da eşsüremsel olgular gibi dizgesel olarak ele alınmalarını sağlayacak yöntemler geliştirildiği ölçüde yer verilmesi;
- Nesnenin ‘kendi başına ve kendi kendisi için’ incelenmesinin sonucu olarak ‘doğa ötesel’ değil, ‘özdekçi’ bir yaklaşım biçiminde tanımlanması;
- Bu yaklaşımın felsefi, siyasal ya da sanatsal bir öğretisi değil, tutarlı bir çözümleme yöntemi oluşturmaya yönelmesi, dolayısıyla erimcilikle hiçbir ilgisi bulunmaması. Yapısalcılığın Saussure tarafından ortaya koyulan dilbilimsel kurallara bağlılık gösteren şeklini diğerlerinden ayırt eden temel özellikleri şöyle sıralanabilir:
- Dil ile ilgilenme,
- Öznelciliğe ve insan merkezliğe (hümanizm) saldırı,
- Tarihteki süreksizlikleri vurgulama (olayların ve olguların eşzamanlı olarak, şimdi burada var olan şekliyle dikkate alınması),
- Doğa/kültür, gösteren/gösterilen, dil/konuşma, görünüş/öz vb. ikili karşıtlıklarla ilgilenme,

• Gösterenle (tikel bir ses veya yazılı karakterler kümesi olarak düşünülen sözcük-işitim imgesi) gösterilen (gösterenin temsil ettiği anlam ya da kavram) birlikteliğinin karşılığında kullanılan ‘iki yönlü anlık bir kendiliği’ ifade eden gösterge kavramına sıkı sıkıya bağlı kalma. Yapı kavramı Piaget, yapı kavramının üç ana düşünceden oluştuğunu vurgular; bütünlük, dönüşüm ve öz-düzenleme (kendini yönetme). Bir sistem olduğu ve sadece öğelerin ve bunların özelliklerinin basit bir toplamı olmadığı için bu tür dönüşümlerin yasaları vardır. Yapı, kendi dönüşüm yasaları aracılığıyla (ki bunlar ne sistem dışından sonuçlar verir ne de sistemin dışında olan öğeleri kullanır) korunur ya da zenginleşir. Bu yasalar aracılığıyla yapı bütün ya da sistem açısından tanımlanır. Bu nedenle de kültüre ya da genel olarak topluma dair tüm bilimsel analizler yapılar üzerinden gerçekleştirilmedikçe yüzeysel birbiriyle alakasız parçalar yığımla uğraşmaktan öte anlam taşımayacaktır.

YAPISALCILIĞIN ÖNDE GELEN DÜŞÜNÜRLERİ

Yapı kavramı ve toplumsal sistemlerin yapısal çözümlemesi en başından beri temel toplumsal düşünürlerin kuramsal yaklaşımlarında önemli rol oynamıştır. Yapısalcı hareket, kimi eleştirmenlerinin vurguladıkları gibi, yeni bir ‘kült’ ya da düşünsel ‘moda’ özellikleri taşısa bile yine de sosyal bilimlerde hümanist, tarihselci ve ampirik yöntem bilgisi kavramsallaştırmalarını reddeden ve bunlara kıyasla yeni seçenekler sunan özgün bir yaklaşımdır. Ferdinand de Saussure İsviçreli dilbilimci Saussure dilbilimin kurucularından biri olarak bilinir. En ünlü çalışması üniversitede verdiği derslerin notlarından ortaya çıkan ve meslektaşları tarafından derlenen Genel Dilbilim Dersleri adlı kitaptır. Saussure, dili bir tür “göstergeler sistemi” olarak kavrar ve dilin karşıtlıklar aracılığıyla işlediğini ortaya koyar:

- Dil (langue) (bir yapı veya sistem olarak görülen bireysel doğal dil) ve söz (parole) (bireysel konuşma ya da süreç olarak dilsel eylem) ayrımı,
- Göstergenin (işaret) ikili bir yapıya (gösteren / gösterilen) sahip olması,
- Eşsüremlili (synchronic-senkronik) ve artsüremlili (diachronic-diyakronik) dil analizi. Claude Lévi-Strauss Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss önde gelen yapısalcı teorisyenlerden biri olarak bilinir. “Lévi-Strauss, akrabalık ilişkileri ile söylenlerin temel yapısını araştırırken ileri sürdüğü yapısal inceleme yöntemi ve dilbilim kaynaklı okuma biçimiyle yapısalcı yöntemi ilk kez dilbilim dışında kalan bir bilim dalında; antropolojide uygular. Bir başka deyişle, dilbilimin insanbilimlerinin tüm dallarına açık olduğu savından yola çıkarak yapısal antropolojiyi yapısalcı ilkeler üzerine temellendirir. Lévi-Strauss özellikle gündelik hayata dair çeşitli pratikler, inanç biçimleri, akrabalık ve mit (efsane, söylen) gibi kavramların yapısal analizlerini geliştirerek, farklı kültürlerle dair benzer olguların yapı kavramı üzerinden karşılaştırmasını yapmıştır. Lévi-Strauss’un en ünlü eserleri 1949 yılında akrabalık ilişkileri üzerine yazdığı “Akrabalığın Temel Yapıları” ve 1963 yılında yayımlanan “Yapısal Antropoloji” adlı çalışmalarıdır. Lévi-Strauss’a göre, her toplum ya da kültür (ki bu gelişmiş bir toplumdaki kabile toplumuna kadar değişebilir), diğer toplumlarda ya da diğer kültürlerde çok ya da az düzeyde mevcut olan ve ortak yapısal benzerlikler taşıyan birtakım özellikler sergiler. Böylece toplumsal ve kültürel yaşamın tüm yönleri, insan zihninin etkinliklerini yönlendiren evrensel yasaları temsil eder.

Bu bakış, farklı kültürlerle ait yasaların, Saussure’da örneğini gördüğümüz dil ve söz ayrımındaki dil kavramına benzetilmesi anlamına gelir. Sonuç olarak gerek akrabalık ilişkileri gerekse de mitler üzerine geliştirdiği model örneğinde, Lévi-Strauss’un yaklaşımı kültürel sistemlerin kendi kendini sürdüren özelliklerini çözümlenmek yoluyla kültürün özerkliğini ortaya koyması bakımından yapısalcı yaklaşım için önemli katkılar sağlamıştır. Roland Barthes Fransız felsefeci Roland Barthes, Lévi-Strauss ile birlikte yapısalcı yaklaşımının diğer önemli düşünürlerinden biridir. Barthes, ilerleyen yıllarda post-yapısalcı bakış açısında oldukça yaklaşmış olsa da ilk dönem çalışmalarında Saussure’den yararlanan bir semiyotik kültür modelini savunmuştur. 1964 yılında yayımlanan “Göstergibilimin Öğeleri” adlı çalışması bu modeli ortaya koyduğu en önemli eseri olarak bilinir. Barthes, Saussure’ün, dil dizgesini öne çıkartan yapısalcı yaklaşımının içinde kalmaya çalışırken, başka bir deyişle bir yandan onun sadık bir takipçisi olurken, diğer yandan da bu yaklaşıma yeni bir bakış açısı getirmiştir. Barthes, düz anlamı verili kabul etmesiyle bir yandan Saussure’ün yapısalcı yaklaşımına yakın dururken diğer yandan ideolojinin kurulma biçimlerini açıklamak amacı ile yan anlama yaptığı vurgu ile farklı bir yaklaşımı birleştirme çabasını sergiler: Saussure’ün gösterge kavramı ile Marksist ideoloji sorununu.

SONUÇ

Uzun süre Batı düşünce dünyasında etkili olan yapısalcı yaklaşımlara tarih dışı oldukları, argümanlarının soyut, karmaşık ve kolaylıkla geçerliliğinden yoksun oldukları, özerk özneyi ve insanın yaratıcı etkinliklerini yeterince önemsemedikleri yolunda eleştiriler yöneltmiştir. Bu doğrultuda yapısalcılık da pek çok entelektüel gelenek gibi zamanla dönüşüme uğrayarak 1970’lerden sonra yerini yapısalcılık-sonrası olarak tanımlanan başka akım ve yöntemlere bırakmıştır.

Postyapısalcılık Postyapısalcılık, dil, toplum ve kültüre eleştirel yaklaşmakta ve yapısalcılığın dayandığı mantıkçı pozitivismi eleştirmektedir. Dil- kültür ilişkisi ve bunlar temelinde şekillenen anlam ilişkisi postyapısalcıların en temel eleştiri konusudur. Postyapısalcılık, 1950'lerden başlayarak 1970'lere kadar olan dönemde Fransız entellektüelleri tarafından yapısalcılığın ilkelerini eleştiren bir terimdir. Yapısalcılık, insan davranışlarının, kültürün ve dil sistemlerinin temelinde üst akıl tarafından belirlenmiş bir sistem ve yapı olduğundan yola çıkmaktadır.

Buna göre, insan, toplumsal yaşamında dili kullanırken, davranışlarını eyleyken, toplumsal yapının belirleyicileri tarafından etki altına alınmaktadır. Bu anlayışa göre yapısalcı anlayışın şekillenmesinde mantıkçı pozitivist geleneğin etkisi olduğu görülmektedir. Postyapısalcılar, yapısalcıların pozitivist bilim modelini eleştirmektedirler.

Postyapısalcılığın Getirdiği Eleştiriler

Postyapısalcılık, dilbilimden, yazın alanına, toplum bilime ve göstergebilime kadar farklı alanlarda ortaya çıkan yapısalcılığın argümanlarını reddeden bir düşünce sistemidir. Saussure'un dilbilim kuramı ile başlayan yapısalcılık, dilin anlamı sınırlandırdığı üzerinde durmaktadır. Postyapısalcılık, anlamın sabitlenmesine, Büyük Öteki ile kültürün sınırlanmasına ve iktidarın organizma hâlinde özne durumuna gelme sürecinde biyo-politika ile etki altına alınmasına bir başkaldırıdır.

Postyapısalcı Düşünürler

Postyapısalcılık, Michel Foucault, Jacques Lacan, Jacques Derrida, Julia Kristeva, Helena Cixous ve Luce Irigaray gibi postyapısalcılar üzerinden incelenmektedir. Postyapısalcı çözümleme içinde önemli bir konuma sahip olan Foucault, modern toplumda iktidar, söylem ve özne ilişkisini inceler. Foucault'nun çalışmalarında yer verdiği iktidar kavramı, merkezi bir konumda değil, toplumun her yerine yayılmıştır. Foucault'nun iktidar kavramı, özneler üzerinde biyo-iktidara dönüşmektedir. Biyo-iktidar, bireylerin normalleşmesini sağlar. Foucault'a göre iktidar, söylem ile toplumun her yanına yayılmıştır. Böylece öznenin kuruluşunda iktidarın söyleminin etkisi görülmektedir.

Kısaca Foucault; söylem analizi ile iktidarın toplum içindeki dağınık yapısının metin düzleminde açığa çıkarılabildiği, biyo-iktidar ile iktidar söyleminin öznenin bedenine yerleşmiş hâlini ifade ettiğini ve özne dışarıdan dayatılan eylemleri yapan ve özgür olmayan insanı tanımladığı düşüncesi bulunmaktadır. Bir postyapısalcı düşünür olan Jacques Lacan, çalışmalarını psikanaliz üzerinden yapmıştır. Lacan'ın postyapısalcılık açısından önemi; onun dil ve özne arasındaki ilişkiyi incelenmesinde yatmaktadır. İnsanın özne olma sürecinin dil ile gerçekleştiği üzerinde duran Lacan, toplumsallaşma sürecini de dil üzerinden yapılandırır. Lacan'ın postyapısalcı çalışmalarında dile önem verilmesi onun baba ile sembolik dil sistemini bir olarak görmesinden kaynaklanır. Çünkü toplumda babanın dil sistemine geçme aynı zamanda sizin iyi bir özne olmanız olarak kabul edilmektedir. Kısaca Lacan'da dil, sembolik bir düzendir ve özneyi yasaklayan ve onaylayan bir yapıya sahiptir.

Lacan'da gösterilenin sürekli değişebilir olduğu ve gelip geçici olduğu ifade edilmektedir. Böylece bugün gösteren olan yarın gösterilen hâline dönüşebilmektedir. Yani Lacan, bir gösterenin hep bir başka göstereni işaret ettiğini söyleyerek bir sözcüğün anlamının bir başka sözcükle ilişkisi ile tanımlanabildiği üzerinde durur Lacan'ın çalışmalarında şu noktalar açığa çıkmaktadır. İlk olarak, dil kavramı Büyük Öteki üzerinden inşa edilmekte, özne olmak ise, buna uygun davranmanın koşulu olarak kabul edilmektedir. İkinci olarak, çocuğun dil öğrenme sürecinin son aşaması olan sembolik sistem, baba otoritesini ve kültürü temsil etmektedir. Son olarak dilde tek ve değişmez anlamlar yoktur. Bunun yerine metaforlar ve metonimler vardır. Derrida'nın postyapısalcı çalışmalarının temelinde dil yatmaktadır. Saussure'un nedensizlik ilişkisi temeline dayandırdığı göstergebilim yaklaşımı Derrida tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştiride Derrida, nedensiz olan gösteren ve gösterilen ilişkisinden anlamlı bir yapının doğmasını beklemenin de anlamsız olduğu üzerinde durmaktadır. Derrida bunun yanında yapısalcılığın dayandığı mantıkçı pozitivism ve nesnel gerçekliğe karşı çıkmaktadır. Aslında gerçeklik denilen şey, birilerinin (dil, kültür, ideoloji gibi) dayatmasından başka bir şey değildir. Özellikle Heidegger'den esinlenerek üstünü çizme, çizerek yazma ya da silerek yazma kavramlarıyla tanımlanan "sous rature" Derrida'nın yazma biçimini ifade etmektedir. Böylece hem sözcüğün yazılışı görülecek hem de üstü çizilerek aslında sözcüğün eksik ve yetersiz olduğu gösterilecektir. Derrida, yapısalcılığın dayandığı ikili karşıtlıkları, yapıbozu çalışmalarında incelemeye alır. Ona göre, kadın erkek gibi ikili karşıtlıkların altının oyulması gerekir. Derrida'ya göre ikili

karşıtlıklar, öteki olanı sürekli dışlayarak kendi varlığını ortaya çıkarmaktadır. Kısaca Derrida'nın postyapısalcılık çalışmalarında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Dilde gösteren ve gösterilen ilişkisi nedensiz bir yapıya dayanmaktadır. Derrida "Sous Rature" yani üstünü çizme kavramıyla metinde okuyucunun sözcüğün üstünün çizili olduğunu görerek sözcüğün görünürdeki anlamına inanmayacaktır. Derrida metin içindeki anlam genişlemesi durumunu saçılma (dissemination) kavramıyla anlatmaktadır. Derrida'ya göre ikili karşıtlar varlığını ötekini dışlama üzerine inşa etmektedir. Derrida çalışmalarında yapıbozumu temel alır ve bulunuş metafiziği ile ilişkilendirmektedir. Derrida söz merkeziliği yazı karşısında ön planda tutmaktadır.

Postyapısalcı Feminizm

Postmodern ve postyapısalcı feminizm, cinselliğin ve ırkın dil, ideoloji ve kültür tarafından yapılandırıldığı üzerinde durmaktadır. Buna göre; cinsiyetin toplum tarafından inşa edildiği ve dil, ideoloji ve kültür gibi yapıların yapıbozuma uğratılarak kadın kimliğinin oluşturulması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Postyapısalcı feminist akım içinde, Luce Irigaray, Julia Kristeva ve Helena Cixous gibi feministler yer almaktadır. Bu feministler, Lacan, Derrida ve Foucault'dan etkilenerek, kadın kimliğinin inşasında yeni bir dil oluşturmak gerekliliğine işaret etmişlerdir. Kristeva, dilin yapılanma süreci üzerine odaklanarak, iki aşamaya işaret etmektedir.

İlk aşama, bebeğin anneye bağımlı olduğu göstergesel dil aşamasıdır. Bu aşamada bebek için anne, bir arzu nesnesi olarak görülmektedir. Göstergesel dil, bebeğin annenin dilini taklit ettiği, şiirsel bir dil aşamasıdır. Henüz konuşmayan bebeklerin çıkardığı sesler gibi... Bunların yanında Kristeva, postyapısalcılık çalışmalarında metinlerarasılık kavramına yer verir. Bu kavram; her metnin başka bir metne gönderimde bulunarak anlamın açığa çıkmasıyla ilişkilidir. Ona göre metinler birbirinin içine girerek sürekli ve sonsuz üretilmektedir. Helena Cixous, batı medeniyetinin ikili karşıtlıklar temelinde oluştuğunu ileri sürer.

Buna göre, kültür-doğa, akıl- duygu, konuşma-yazma gibi kavramlar, erkek ya da kadın ile ilişkilendirilir Cixous, erkeğin bilinç ile temsil edilmesine karşın, kadın bilinçdışını temsil etmektedir. Cixous'un postyapısalcı dil çalışmaları da bu eksende açığa çıkmaktadır. O, kadının dil ve beden arasındaki ilişkiye odaklanarak, bilinçdışına yönelmesinin gerekliliğinin altını çizmektedir. Böylece kadın, yazma edimiyle, düşsel olanı, arkaik olanı, bastırılmış olanı ortaya çıkarabilecektir. Sonuç olarak Cixous, kadının toplumdaki öteki kimliğinden kurtulması ancak kendi bedenini, kültürünü ve toplumda dışlanmışlığını yazarak kurtulabileceğine inanmaktadır. Psikanalizi çalışmalarında kullanan bir başka postyapısalcı feminist Luce Irigaray'dır. Irigaray, kadınların ataerkil bir toplumda yaşarken, kendi dişil özgüllüklerini nasıl gerçekleştireceği sorusunu sorar. Kadının kendine ait bir sembolik düzen inşa etmesini ve toplum sözleşmesinin gerekli olduğunu ileri sürer.

Ancak bunun için bir dil sistemine gerek vardır [14]. Erkek aklı dışında oluşturulan bir dil inşa etmeli ve kadın kendi yazısını keşfetmelidir. postyapısalcı feministler şu noktaları vurgulamak istemişlerdir. Kadın dili olan göstergesel dilin ön plana çıkması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Sembolik dil olarak görülen kültüre geçiş aşlında eril bir iktidarı tanımlamaktadır. Anne dili olan göstergesel dil, ensest tabusunu da içine alan abjection olarak kabul edilmektedir. Anne ve kızın sembolik düzene girememesi, kadının kendi dilini oluşturarak, bedenini ve kültürünü yazması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Kadının usdan yoksun olarak görülmesi de erkek merkezli bilim ve felsefi anlayışın bir ürünüdür.

SAUSSURE'E GÖRE DİL-SÖZ AYRIMI

Bireyler yaşanan çevrenin dile yön vermesi ve dil kullanma vasıtasıyla birbirleriyle anlaşabilmektedir. Hangi toplumda yaşanıyorsa ancak o toplumun ortak diliyle iletişim kurulabilmektedir. Dili meydana getiren ilişkileri ve durumları sorgulayan Saussure, dilbilimde gösteren ve gösterilen arasındaki olguları incelemiştir. Ünite kapsamında değinildiği gibi ortak bir dilin kullanılmasıyla iletişim gerçekleşmektedir. Burada önemli nokta dili bilmek yani herkesin kullandığı ortak bir dille iletişimi gerçekleştirmektir. İletişimin başlamasıyla Saussure, “sözü” ve “dili” birbirinden ayırarak her birinin ayrı ayrı özelliklere sahip olduğunu söylemektedir. Saussure, sözü ve dili farklılaştırırken onların birbirine bağlı olduğunun unutulmaması gerektiğini de hatırlatmaktadır. Dil boyutu, insanların toplumsal olarak anlaşabilmelerini sağlamaktadır.

Dil, insanların beyninde oluşurken söz bunun hayata geçirilmiş hâlidir. Dil ve söz bütünlüğünün gerçekleşmesiyle insanlar birbirlerini anlayabilmektedir. Karşıdaki kişinin bizi anlaması bu birlikteliğe bağlıdır. Birinin birine yemek yemeye gidelim dediğini varsayalım. Bu, cümlenin bireysel kullanımının yani söz boyutunun gerçekleşmesidir. Karşıdakinin sizi anlaması ise olayın toplumsal yani dil boyutunun gerçekleşmesidir. Yani kişi anlıyorsa dil boyutunun gerçekleşmiş olduğu, anlamamışsa dil boyutunun gerçekleşmediği anlamına gelmektedir. Dil, insanın beyninde gerçekleşen bir eylem olduğundan, ses boyutunda gerçekleşmesi, soyut ve toplumsal özellikleriyle düşünülmelidir. Söz ise dilin hayata geçirilmiş hâli olarak, somut ve bireysel olarak düşünülmelidir. Son olarak dil bireylerden bağımsız toplumsal bir sözleşmeye dayanmaktadır. Söz ise ruhsal bir etkinlik olarak anlaşılmalıdır.

DİLBİLİM – GÖSTERGEBİLİM

Dilbilim, dillerin dönem içinde yaşadıkları değişimleri, kullanım yerleri ve anlamlarını incelemektedir. Bu incelemeler dilden kaynaklı nedenler göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Bu nedenler ya da olgular, artzamanlılık, eşzamanlılık, dizge, nedensizlik ve uzlaşımsallık şeklinde sıralanabilir. Dilbilim yere ve döneme göre değişmeyen evrensel bir bilim alanı olarak görülmelidir. Dili kendine uygun yöntemlerle inceleyerek, dil konusunda her hangi bir kural koyulamaz. Dilbilimin inceleyemeyeceği dil ve dil konusu bulunmamakta ve dilbilim kelimelerin kökenlerini, varsa değişimlerini incelemektedir. Dilbilim, dilin pratiklerinin simgesel olarak açıklanabileceğini, dil göstergelerinin önemli olduğunu ve düşüncenin bu simgelerle açıklanabileceğini anlatmaktadır. Söz konusu bu pratiklerin dilin sunduğu imkânlarla meydana gelmesi ve bu olguların açıklanabilir olması bilim olarak göstergebilimin önemini ortaya koymaktadır.

Göstergebilim, kendi dışında bir başka şeyi temsil etmesi ve o şeyin yerini almasıdır. Bu temsiller, sözcükler, simgeler ve işaretler olabilmektedir. Göstergeler, toplumsal ilişkiler esnasında ilk başta anlaşılmasa da zamanla ortaya çıkmaktadır. Örneğin bayraklar, trafik işaretleri, dizi ve filmlerdeki akıllı işaretler gibi çeşitli göstergelerin varlığından söz edilebilir. Saussure'e göre göstergeler ikili bir yapıdadır, yani bir gösteren ve gösterilenden oluşmaktadır. Zihnimize bulunan bir kavram dilde bir sözcükle açığa çıkmaktadır. Söz konusu bu kavram soyut ve zihnimize var olandır. Örneğin, kalem, zihnimize önceden var olan bir nesnedir. Yani gördüğümüz, düşündüğümüz, bildiğimiz ve bilmediğimiz bütün kalem kavramı zihnimize bulunmaktadır. Kalem kelimesine geri dönersek, kalem dediğimizde zihnimize uyanan bir kalem imgesi bulunmaktadır. Kalemin gösterenleri, “k-a-l-e-m” harfleridir. Burada gösterilen ise zihnimize ortaya çıkan, yazmaya yarayan nesne olan kalemdir.

GÖSTERGENİN NEDENSİZLİĞİ, DEĞİŞMEZLİĞİ VE DEĞİŞEBİLİRLİĞİ

Gösterenlerin ifade edilişleri ve neden öyle kullanıldıkları pek sorgulanmaz. Örneğin ev kavramının neden “e,v” seslileriyle gösterildiği tartışılmaz. Ya da “e,v” yerine başka seslilerin kullanılması önerilmez. Öyle ki gelecekte de bunların değişip değişmeyeceği bilinmemektedir. Çünkü ev kavramının şifrenmesi kişilerden bağımsız şekilde oluşmaktadır. Kavrama ne şimdi ne de ilerde müdahale edilememektedir. Öyle şifrenmiş ve toplumsal olarak ev kelimesi üzerinde anlaşılmıştır. Seçilen bu kavramlar zorunlu olarak kullanılmaktadır. Bunun her hangi bir nedeni bulunmamaktadır. Gösterenle gösterilen arasındaki ilişki nedensizdir. Örneğin Türkçe ekme kavramının neden öyle kullanıldığının bir sebebi yok. Almanlar ekmeği başka, Fransızlar başka gösterenlerle şifrelemektedir. Burada önemli olan hangi kavramın üzerinde uzlaşıldığıdır. İşte bu uzlaşım, dilin şifresini oluşturmaktadır. Söz konusu bu uzlaşımların değiştirilmesi mümkün değildir.

SAUSSURE'E GÖRE DİZGE

Saussure'ün üzerinde durduğu bir başka konu da ses dizgesidir. Dizge, harflerin belli bir sıralamaya göre anlam oluşturma şekline tanımlanmaktadır. Örneğin tek başına bir harfin her hangi bir anlamı bulunmamaktadır. “Kar” kavramını incelediğimizde karı oluşturan “k,a,r”2 sesleri tek başlarına bir anlam oluşturmamaktadır. Yani sesbirimlerinin anlam oluşturmaları ve değer taşımaları bir dizge içinde yer almalarıyla mümkün olmaktadır. Ögeler birbirinden ayrılarak anlam bütünlüğü oluşturmamaktadır. Özetle dizge dendiğinde göstergelerin rastlantısal değil bir sistem bütünlüğü ve kurallar silsilesi içinde olduğu anlaşılmalıdır.

DİZİSEL ve DİZİMSEL İLİŞKİLER

Dizimsel ilişkiler bir yapıyı yani dizimi oluşturmak için göstergelerin kendinden önceki ve sonraki göstergeyle kurduğu bağlantıdır. Örneğin ‘kırmızı kalem yazmıyor’. Cümlesindeki kalem, hem kırmızıyla hem de yazma eylemiyle ilişkilendirilmektedir. Dizimsel ilişkiler dilin konuşma zincirindeki göstergelerin bir araya gelmesiyle gerçekleşmektedir. İki temel ilke tümcenin kurulmasında etkilidir. İlki göstergenin seçilmesi diğeriye bunların uygun bir şekilde dizilmesidir. Örneğin, “Ali arabayı sürüyor” gibi üç sözcükten oluşan bir cümle kurduğumuzu varsayalım. Buradaki üç sözcük diziden farklı farklı birimler seçmemiz mümkündür. İlk birim olan Ali yerine istediğimiz ismi kullanabiliriz, Ayşe, Fatma, Hüseyin gibi. Yine araba yerine bardak ve sürmek yerine de farklı eylemlerden oluşan sözcükler kullanılabilir. Tümcenin kurulmasında iki temel ilke geçerlidir. Kullanılacak göstergelerin seçilmesi ve bunların dizilmesi. “Ayşe kapıyı açtı” gibi bir cümle kurulduğunu varsayalım. Üç sözcükten oluşan bu tümceyi kurmak için üç ayrı diziden oluşan birimler seçilmelidir. Buradaki en önemli olgu seçilen sözcüklerin anlamlı göstergelerden oluşması ve kişinin niyetini en açık şekilde ortaya koyacak biçimde dizilmesi veya düzenlenmesidir.

ARTZAMANLILIK ve EŞZAMANLILIK

Dilde zaman içinde yaşanan değişim ve değişiklikler artzamanlılık ve eşzamanlılık olarak incelenmektedir. Kuşkusuz konu dil olduğunda dile durağan bir varlık olarak yaklaşılmamalıdır. Dilde bazen kısa sayılabilecek bir zaman diliminde değişimler yaşanırken bazen de yüzyıllar boyunca her hangi bir değişimin olmadığı görülmektedir. Artzamanlılık dendiğinde belli bir sonuç ortaya çıkaran devinimsel bir etken anlaşılmalıdır. Artzaman tek bir dönemi veya mevcut durumun incelenmesidir. Artzaman, belli bir dönemdeki özelliğin daha sonraki dönemlerde gösterdiği gelişimi ifade eder. Eş zamanlılık dilin tarihsel evriminin zamanın belli bir döneminde dilsel toplulukta yazılan ve konuşulan dile dayanmaktadır. Başka bir deyişle söz konusu dilin yapısı, zaman içindeki evrimini bir yana koyarak, dili hareketsiz olarak yakalayabildiği kısa bir zaman diliminde incelenmektedir.

AVRUPA’DA GÖSTERGEBİLİMİ

20. yüzyılın başlarında etkilerini göstermeye başlayan göstergebilim Avrupa’nın birçok ülkesinde etkili olmuştur. Avrupa’da göstergebilim ile ilgili Saussure’u rehber alan okulların açıldığı görülmektedir. 1926 yılında Çek dilbilimci Mathesius’un girişimiyle kurulan Prag Okulu’nda dilbiliminin temel sorunlarını, şiir ve yazın diline ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu okullardan bir başkası da Kopenhag Dil Okulu’dur. Bu okul yapısalılık kavramı üzerinde durmuş ve bu kavrama yeni boyutlar kazandırmıştır. Mantık ve matematik sembollerini kullanan okul, kapalı bir dil ve terminolojiyle bilinmektedir. Göstergebilimin etkili olduğu Avrupa ülkelerinden biri de Fransa’dır. Bu ülkede edebiyat eleştirisi, söylem çözümlemesi, sözbilim(retorik), yorumbilim, dil felsefesi alanında gelişmeler yaşanmıştır.

AMERİKAN GÖSTERGEBİLİMİ

Çağdaş göstergebilimin Amerika da öne çıkan isimleri başta Charles Sanders Peirce olmak üzere Charles William Morris, Thomas Albert Sebeok, Michael Riffaterre ve Paul de Man gelmektedir. Morris mantıktan esinlenerek göstergebilimi geliştirmeye çalışmaktadır. "Foundation of the Theory of Signs" (Göstergeler Kuramının Temelleri) ve "Signs, Language and Behavior" (Göstergeler, Dil ve Davranış) adlı çalışmalarında göstergelerin genel biçimini oluşturmaya çalışır. Tasarladığı göstergelerde üç bileşenden söz eder.

Sözdizim: Morris Sözdizim kavramı altında göstergelerin birleşim kurallarını diğer göstergelerle ilişkilerini inceler.

Anlambilim: Morris burada gösterge ile belirttiği şey arasındaki ilişkiyi inceler. Edimbilim: Edimbilim kavramı altında Morris göstergelerin kaynağını yani göstergeler ile göstergeleri kullananlar arasındaki ilişkiyi inceler. Amerika'da Peirce ve Morris'ten sonra kendinden en çok söz ettiren kişi bilhassa 1970'li yıllarda Amerikan göstergebilimin merkezi konumuna gelen Thomas Albert Sebeok'tur. İnsana ilişkin göstergelerin araştırılması için üç tane araştırma alanı belirler. Bunlar sırasıyla şu şekildedir: Antroposemyotik ya da İnsan

Göstergebilimi; İnsana özgü göstergeler araştırılır, insan ve gösterge arasındaki etkileşim ele alınır. Endosemyotik ya da Beden İçi Göstergebilimi; Bedenin sibernetik dizgelerinin araştırılması üzerine çalışmalar yapılır.

Zoosemyotik ya da Hayvan Göstergebilimi; Hayvanlar arası ya da insan hayvan arası bildirişimin araştırılması için çalışmalar yapılır. Sebeok'un ayırt edici özelliği göstergeye sadece insana ve insan kültürüne özgü bir kavram olarak değil de bütün canlılar dünyasına özgü bir kavram olarak bakmasıdır. Bu bağlamda Sebeok'un göstergebilimi tüm canlıları kapsayan Biyosemyotik ya da Canlılar Göstergebilimidir. Sebeok göstergebilimin tarihini üç temele dayandırır. Bunlar sırasıyla, dilbilimsel olarak Saussure, felsefi olarak Peirce ve tıp dalı olarak da Hipokrates şeklindedir.

Sebeok gösterge türlerini altıya ayırır bunlar sırasıyla şu şekildedir: Belirtke/Sinyal, Semptom, Görüntüsel Gösterge/İkon, Belirti/Endis, Simge/Sembol, Ad. Riffaterre ise araştırmalarında biçimsel ve yapısal biçembilimin yöntemini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Ona göre biçem belli bir dilsel bütünlükteki kimi öğelerin okurun ilgisini çekecek şekilde belirgin olmasıdır. Bu belirginlik öyle bir gerçekleşmeliydi ki burada okurun söz konusu öğeleri görmemesi gerekir.

Bu belirginliği görebilmesi sadece metni bozmasıyla, saptırmasıyla ve değiştirmesiyle olanaklı olmalıdır. Başka bir deyişle biçem, yaratıcı bir teknik ve okur üstünde şaşırtıcı bir etki bırakacak bir biçimdeki tekniktir. Amerika'da göstergebilim açısından ilgi çekici diğer şeyde Fransız felsefeci Jacques Derrida'nın yazıbilim ve yapıbozma ile ilgili bakış açılarından ortaya çıkmış olan yapıbozucu eleştiridir. Yapıbozucu eleştiri metin araştırmalarında retorik (sözbilimsel teknikler, söz sanatları) ile dilbilgisi zıtlığına dayanır. Bir metindeki söz sanatları aynı metnin dilbilgisel biçiminin söylediği açıklamalardan farklı olarak onunla çelişen bir şeyleri açıklar. P. De Man Avrupa'daki yazınsal göstergebilim çalışmaların dilbilgisel yapılarla, retorik yapıların birlikte kullanıldığını aralarında bir ayrımın olabileceğinin ele alınmadığını söyler. R. Barthes, G. Genette, T. Todorov ve A. J. Greimas'ın gramer ve retorığı tam olarak birbirinin devamı şeklinde ileri sürdüklerini ve araştırmalarında dilbilgisel yapılardan retorik yapılara kolayca ve ayrıca hiçbir kesintiye uğramadan geçtiklerini ifade eder.

PEİRCE'ÜN GÖSTERGE AYRIMLARI

Charles Sanders Peirce, göstergebilimin kurucularından ABD'li filozoftur. Göstergebiliminin tüm bilgilerle ilgili bir biçimselleştirmeden kaynaklandığını düşünmektedir. Göstergebilimini mantıksal kökenli bir uğraş alanı olarak görmektedir. Bağıntılara ilişkin evrensel bir cebir sistemi oluşturmak istemiştir. Peirce'e göre, gösterge insan için herhangi bir şekilde ya da herhangi bir bakımdan bir şeyin yerini tutan şeydir. Peirce, göstergeler arasında nesnel yönünden varlıksal bağlantı, benzerlik ya da saymacalık barındırmalarına göre belirtiyi, görüntüyü ve simgeyi birbirinden ayırt eder.

Peirce için gösterge herhangi birisi için belirli açıdan bir şeyler çağrışımı yapar. Yorumlayıcıyı kendi dışında olan bir şeyi kendi açısından yorumlamaya iten şey göstergedir. Peirce bilginin, tanımanın, düşünmenin ve insanın bile göstergesel olduğunu dile getirir. Bu kural evrensel bir geçerliliğe sahiptir. Göstergeler ve gösterge olmayan şeyler birbirinden ayrılır olgular olarak görülemez.

Peirce her alandaki göstergelerin eksiksiz bir sınıflandırması yapar. Peirce'e göre göstergebilim her

türlü bilimsel araştırma için bir başvuru anlayışı oluşturan genel bir kuramdır. Peirce'ün sınıflandırmaları göstergebilimin gelişmesinde esas basamakları oluşturur. Peirce'e göre göstergenin, nesnenin yerine tam anlamıyla karşılması olanaksızdır.

Gösterge ve nesnesi arasındaki bağıntı göstergeleri İkon, Belirti, Simge şeklinde ayırmada Peirce için çıkış noktasıdır. Bu bölümlenmeye karşın Peirce İkon, Belirti, Simge kavramlarının iç içe olabileceğini de söyler. Peirce tasarladığı göstergebilimi üç dala ayırır: Salt (katıksız) dilbilgisi, Gerçek anlamıyla mantık, Salt (Katıksız) söz bilim. Peirce göstergeleri açıklarken üç ayrı öbek ortaya koyar. Birinci Öbek Birinci öbeğe bakacak olursak burada ki kavramlar sırasıyla Nitel Gösterge, Tekil Gösterge ve Kavramsal/Kural Göstergedir. Nitel gösterge duyularımızla algıladığımız fakat yorumlamadığımız gösterge türüdür. Bir fotoğrafı ele alacak olursak fotoğraftaki belli bir renk o fotoğrafın tekil göstergesidir. Onun niteliğinde var olan bir ögedir ya da bir sesin tonu ya da bir kişinin kullandığı bir koku da nitel göstergeye örnek olabilir.

Tek ve belirtili bir durumu ifade eden göstergedir. Tekil Gösterge belli bir anlayışın simgesine dönüşürse ve genelleşirse Kavramsal/Kural bir göstergeye dönüşür. Fotoğrafta bulunan yüz resmi bize tanıdığımız bir kişiyi gösteriyorsa bu tekil göstergedir fakat bu kişinin yüz şekli genel anlamda bir güzellik ölçütü olursa o zaman fotoğraftaki yüz Kavramsal/Kural Gösterge olur. Kavramsal/Kural gösterge genelleme içerir ve uzlaşımsaldır. Trafik işaretlerindeki herhangi bir renk kural koyar ve genellemedir üzerinde bir uzlaşma vardır. İkinci Öbek Peirce'e göre ikinci öbek içerisinde Görüntüsel Gösterge/İkon, Belirtisel Gösterge/İndeks ve Simge yer almaktadır. Görüntüsel göstergenin özelliği temsilde bulunduğu şeye benzemesidir. Görüntüsel gösterge temsil ettiği şeye benzeyen göstergeler için kullanılır. Benzerlik en önemli ögedir. Bir portre, radyo dramasındaki ses efektleri ve tabiat taklidi sesler bu tarz göstergelerdir. Görüntüsel Gösterge/İkon belirttiği şeyi doğrudan temsil eder.

Bu bir resim, bir fotoğraf olabilir. Belirtisel Gösterge/İndeks, Bu gösterge türü bir neden sonuç ilkesine dayandırılır. Duman görürsek ateşte var demektir. Duman ateşin bir sonucu olduğu için ateşi görmezsek dahi duman sayesinde ateş olduğunu anlarız. Belirti neden sonuç ilişkisine dayalı doğal olarak ortaya çıkar. Örneğin hastalık belirtileri bu gruba girer. Rüzgargülü belirti örneğidir, dönmesinin sebebi rüzgardır. Rüzgargülünün dönmesi rüzgarın göstergesidir. Bu ikisi arasında bir neden sonuç ilişkisi olduğu burada gözükür. Simge temsil ettiği olguyla ilişkisini bir uzlaşım sonucunda kurar. Simge çeşidindeki göstergeler gösteren ile gösterilen arasındaki bağın nedensiz olduğu göstergelerdir. Genel olarak konuştuğumuz dil buna örnek verilebilir.

Peirce'ün belirttiği şekliyle evlilik, düğün gibi sıradan herhangi bir sözcük simge örneğidir. Simgeler sözcüklere bağlı şekilde düşüncüyü oluşturabilen her kavrama uygulanabilir. Üçüncü Öbek Son öbek olan üçüncü öbekte ise Sözcebirim/Terim, Önerme ve Sav/Kanıt Çıkarma kavramları bulunmaktadır. Sözcebirim/Terim, aslında her sözcük bir terimdir. Örneğin tek başına ele alındığında ağaç sözcüğü bir terimdir, genellemedir. Terim tek başına doğru ya da yanlış olamaz. Yani bir terim tek başına doğru veya yanlışlanamayan göstergeleri barındırır. Önerme, bilgilendirici bir göstergedir. Terimlerin bir araya gelmesiyle oluşur. Önerme birden fazla terimle oluşturulur. Önerme doğru ya da yanlış olabilir. Önerme bir konu hakkında bilgi verir fakat doğruluğunu, yanlışlığını ispatlamaz.

Önermenin doğruluğu veya yanlışlığı kendi içinde kanıtlanamaz. Araba çalışmadı cümlesi bilgi veren bir önermedir. Sav gösterge karmaşık bir göstergeler toplamıdır. Sav önermenin kanıtını ortaya çıkarır. Neden sonuç ilişkisi kurar. Önerme bir nesnenin varlığını dile getirir sav ise bunun doğru ya da yanlış olduğunu açıklar. Araba çalışmadı çünkü aküsü bitmişti bir savdır.

PEİRCE VE SAUSSURE ARASINDAKİ FARKLAR

Göstergebilimde iki önemli eğilim vardır. Saussure ve Peirce bu ikili eğilimin başlıca isimleridir. Göstergebilim bu iki eğilim üzerinde gelişimini göstermektedir. Birçok göstergebilimci alanı ve ilkeleri belirlemekle uğraşmıştır. Peirce göstergeleri mantıki olarak sınıflarken Saussure metinleri ve toplumsal uygulamaları araştırmak için çeşitli yapısal yöntemlerin gelişmesini sağlamıştır. Bunların çoğu kültürel olguların araştırılması için yapılan çalışmalardır. Saussure dilbilimin kurucusudur. Dilbilimde dizgelere ya da yapılaraya yönelik dönemini başlatır. Saussure dilin iç gerçekliğinin araştırılmasını önermiştir. Dilin, dil/söz ve eşşürem/artsürem ayrımlarının yapılmasını gerekli görmüştür. Gösteren/gösterilen ikilisini içeren göstergenin buyrultusal ya da nedensiz var olduğunu ve uzlaşımsal nitelik taşıdığını savunur. Saussure'ün kuramında göstergenin nedensizliği kural olarak ortaya çıkmaktadır. Göstergebilimin Avrupa'daki öncüsü Saussure göstergeleri bir dilbilimci olarak incelerken, Peirce dil dışı gösterge dizgelerinden başlayarak, dilin bu dizgeler içerisindeki yerini ortaya koyar. Saussure göstergeyi ikili bir yapıda ele alır. Bu yapı bir gösteren ve bir gösterilenden oluşur. Zihinde oluşan bir kavram sözcükle dışa aktarılır. Zihindeki bu kavram soyut bir kavramdır. Zihindeki bu kavramı dışa vurmak için somut bir şey gerekir buda sözcüktür. Bu somut sözcüklerin karşımızdakinin zihninde aynı kavrama varması için bir edim gerekir. Bu edimde çıkarmış olduğumuz seslerdir. Bu sesler karşımızdakinin zihninde çözümlenir ve söylenen aynı kavrama denk gelir. Bunun için her toplumda üzerinde anlaşmış oldukları bir dışavurum şekli, sözcük bulunur. Peirce göstergeye üç düzlemli (triadic) bir olgu olarak bakmaktadır. İlklik dediği birinci düzeyde somut bir olgu olarak gösterge ortaya çıkar. Yani bir şeyi görürüz ya da duyarız duygularımız vasıtasıyla algılama yaparız.

Burada karşılaştığımız somut şey aslında başka bir şeyi temsil etmektedir. Bu temsilin oluşabilmesi için temsil edilen objenin olması gerekmektedir. Temsil edenle temsil edilen arasında bir bağ vardır. Bu bağ göstergeyi oluşturan üçlü düzeyin ikinci aşamasıdır. Yalnız bu ikinci aşamanın gerçekleşebilmesi için üçüncü aşamanın da olması gerekmektedir. İkinci aşama üçüncü aşamaya bağlıdır. Neyin temsil edildiğinin farkına varıldığı, temsil edilenin anlamlandırıldığı ve bilindiği en önemli nokta burasıdır.

Temsil edenle temsil edilen arasında ki bağı bilmek bir yorumlama sürecidir. Bu yorumlayıcı süreç göstergeyi anlamlandırmada üçüncü düzeydir. Yorumlama sürecinin olabilmesi için anımsama, değerlendirme ve alışkanlıklara başvurma gibi yetenekleri kullanmamız gerekir. Peirce'ün göstergelere getirmiş olduğu en önemli yenilik farklı boyutları birbirlerini dışlayan ögeler olarak görmemesinde yatar. Saussure'ün aksine Peirce göstergelerden birini diğerine yeğleme gibi bir şey göstermemiştir. Peirce her üçüne dayalı bir mantık kurmak istemektedir.

Saussure göstergenin rastlantısal boyutunu vurguladı. Gösterge ona göre nedensizdi. Saussure tamamıyla rastlantısal olan göstergeler ideal göstergebilim açısından diğerlerinden daha uygundur derken, Peirce göstergelerin en mükemmelinin görüntüsel gösterge, belirti ve simgesel göstergenin mümkün olduğu kadar eşit düzeyde parçalar halinde alınarak oluşturulan göstergeler olacağını söyler. Peirce'e göre dilbilimsel gösterge dar ve bilimsel anlamda bir simgedir. Saussure'e göre dilbilimsel gösterge rastlantısalıdır.

ROLAND BARTHES'İN GÖSTERGEBİLİM YAKLAŞIMI

Roland Barthes, Fransız denemecisi, eleştirmen ve göstergebilimcidir. Bu alana büyük katkılar sunan Fransız aydın, yapısalcılık, göstergebilim ve psikanalizin etkilerini birleştiren, kendine özgü bir edebiyat eleştirisi geliştirmiştir. XX. yüzyılın önemli yazı ustası ve düşünürlerinden birisidir. Yeni eleştiri anlayışının, anlatı çözümleme biliminin, göstergebiliminin ve metin kuramının önemli bir temsilcisidir. Barthes temelde dilbilim'in tezlerini Saussure'cü dilbilim anlayışından göstergebilimine aktarmaya çalışır. Dilbilimin ürettiği her şey gösterge dizgelerinin konusudur. Bu nedenle hayatın içerisinde yer alan tüm unsurlar göstergebilim aracılığıyla açıklanabilir. Tüm gösterge dizgelerini anlamak yaşamın işleyişini de kavramayı beraberinde getirir.

Roland Barthes'in eleştirel söylemleri, yapısalcılık, göstergebilim ve post-yapısalcılık gibi teorik okulların gelişimine katkıda bulunmuştur. Barthes, çeşitli dönemlerinde Marx, Freud, Nietzsche gibi düşünürler ile Saussure ve Levi Strauss gibi yapısalcılığın önemli isimlerinden etkilenmiştir.

Sosyoloji, psikoloji, dilbilim ve göstergebilim gibi çeşitli alanlardan yola çıkarak yazarın niyetini ya da yapıtın verdiği mesajı değil, anlamın dile getiriliş biçimini ve yapıtın oluşturduğu sistemi öne çıkaran yeni bir anlatı çözümlemesini savunmuştur. Yan anlam ve Dü zanlam Gündelik konuşma dilinde bir sözcük duyulduğu zaman burada duyulan ses zinciri zihinde bir kavramı çağırıştırır. Bu çağırışımın gerçekleşmesi için o dildeki şifreleri iyi bilmek gerekir. Şifreyi bilen herkesin zihninde o sözcük aynı kavramı çağırıştırır. Zihinde canlanan bu ilk kavram göstergenin düzanlamıdır.

Kapı denildiğinde Türkçe bilenlerin zihninde bir kapı kavramı canlanır. Fakat edebi bir metinde örneğin bir sevgiliden kalbinin kapısını açması isteniyorsa bu kapı artık bilinen somut dolap kapısı değildir. Açma eylemi de bilinen dolap kapısı açma eylemi değildir. Hatta burada kalp bile biyolojik kalp değildir. Bu kelimede tüm sözcüklerin anlamlarında bir kayma olmuştur. Birisine kalbinin kapısını açmak onun sevgisini kabul etmek olarak yorumlanabilir. Göstergelerin, sözcüklerin bu ikinci anlamları yananlamı meydana getirir. Yananlamın oluşması için yananlamın düz anlamdan büsbütün kopuk olmaması, düzanlamdaki bazı özelliklere göndermede bulunması gerekir. Yananlam olgusu özellikle sanat yapıtlarında önemlidir. Düzanlam göstergenin aşikâr anlamına göndermede bulunur. Yananlam ise göstergeyi kullananların duyguları ve kültürel değerleriyle buluştuğu andaki etkileşimidir. Bu nedenle yananlam bir kültüre özgüdür.

Eğretileme/Metafor ve Düzdeğişmece/Metonim Eğretilemeler dizisel olarak işlev görürler.

Bilinmeyeni yani anlamın bir parçasını çıkardıkları yeni bir diziye sokarlar. Eğretileme bilinmeyeni bilinene aktarmak suretiyle iletmektedir. Belli bir amaç için bir sözün kendi anlamı dışında kullanılmasına metafor denir. Metafor edebiyatta ve sanatta kullanılabilmesi gibi günlük hayatta da kullanılabilir.

Metaforlar kendi yapılarını gizli tutarlar ve bilinçli bir kod açımına yol göstermezler. Metaforların ürettikleri anlamlar toplumun kolay bir şekilde ortak duygusu haline gelirler. Metafor özünde gerçekçi değil imgeseldir. Metaforlar çağırışım ilkesini kullanırlar. Farklı düzlemlerdeki anlam dizgelerinin benzer özelliklerini aramaya bireyleri yöneltmektedir.

Gündelik deneyimlerimize anlam kazandırmada faydalı olan metaforlar, sınıfsal farklılıkları tanımlarken de önemli rol oynamaktadır. İdeolojik bir seçim olan metaforlar, yüksek konumda bulunan kişilerin ilişki biçimlerini ve yapaylıklarını vurgulamak için kullanılabilir. Metaforları sadece muhalif olanlar değil egemen katmanda bulunanlar da kullanmaktadır. Bilhassa televizyon aracılığıyla kullanılan metaforlar tüketim toplumunun ideolojisinin kullanılmasında ve egemen sınıfların görüşlerinin aktarılmasında aracılık etmektedir. Metaforlar sanatsal bir olgu olması sebebiyle anlatılmak istenen şeyin bambaşka bir şekilde anlaşılmasını sağlarlar. Metaforlar her zaman ve her yerde bulunurlar. Bir metaforun şifresi çözüldü diye bir kenara atılmaz kullanımında bir süreklilik bulunur. Metaforlar birçok söylem türünü yapılandıran olguların hangi biçimde anlamlandırılacağını etkileyen anlatım biçimleridir. Metaforlarda ince benzerlikleri ve anlatıları yakalayabilmek imkan dahilindedir. Metaforlar bir gerçeklik düzleminden diğerine yer değiştirerek anlam kazanmaktadır. Düzdeğişmece ise aynı düzlemdeki anlamları kullanarak işlerlik gösterirler. Düzdeğişmece bir parçanın bütünü temsil etmektedir. Düzdeğişmece kastedilen şeyin, özgün olanın bir özelliğinin başka bir şeyde temsil edildiği söz mecazıdır. Metonimler yani düzdeğişmeceler aynı düzlemde var olan anlamları birbirleriyle ilişkilendirerek içerik üretirler. Metaforlar yani eğretilemeler ise bilinmeyen yeni bir diziyeye sokularak anlatılır. Metonimler de bu durum dizimsel olarak işlemektedir.

Okurcul ve Yazarsıl Metin Okurcul metinler sözlü kültürün üretimleri olan masallar, romanlar, hikâyeler, destanlar gibi içeriklere karşılık gelmektedir. Bu tarz metinler anlamı merkeze alarak sabitlenir. Bunun sonucunda metin kapanır. Okurcul metinlerde metni alımlayanların metni tüketmesi gerektiğine inanılır. Yazarsıl metin ise anlamı açarak, iki ucu açık anlam üretimine olanak sağlar. Okuyucunun okurcul metinde olduğu üzere metni tüketmek yerine, yazarsıl metinlerde okuyucunun direnç göstererek ona karşı durmasını savunur. Moda Barthes, Elle dergisinin içeriğine yönelik yaptığı çözümlemede bize görüntüsel olarak zengin bir içerikle tasarlanmış bir yemeğin görsel çekiciliğini anlatmaktadır Öne çıkardığı fotoğraflar aracılığıyla yüzeyleri doldurularak örtülülüğün hâkim kılındığını ifade etmektedir. Elle mutfağı popüler olan çekicilik unsurlarını kullanarak görme duyusuna seslenmektedir. Barthes'e göre saydam tabakanın devamlılığı bir seçkinlik sunumudur. Elle dergisinin hedef kitlesi kibar ve saygın bir çevredir. Dergi bu anlamda kitlesine şıklık sunmaktadır.

Yemek formunun özünde var olan kabalığına kılıf giydirilerek sunulması kandırmacı mutfağı doğurmaktadır. Yemeği şöyle tepeden bir bakış açısıyla yalnız gözle de tüketebilen hem yakın hem de uzak bir obje olarak konumlandırır. Barthes tıpkı Elle mutfağında olduğu gibi moda unsurlarının da örtülülük aracılığıyla acayip bir yapmacılıkla yeniden sunulması olarak nitelendirir. Çağdaş Mitler Barthes mitlere yozlaştırıcı, saptırıcı, kaçınılması gereken olumsuz bir olgu olarak bakmaktadır. Mitler aslında belli bir toplumsal sınıfın, belli bir dönemde egemenliğinin ürünleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Barthes, “çağdaş toplumlardaki söylenin işleyişi yananlamsaldır.” Şeklinde ifade etmektedir [5]. Mitlerin ana işlevi tarihi doğallaştırmaktır.

Bu işlev mitlerin belirli bir tarihsel zaman içerisinde egemen olmayı başarmış olan toplumsal sınıfın ürünüdürler. Mitlerin yaydığı anlamların tarihsel ya da toplumsal değil doğal oldukları vurgulanmaktadır. Mitler kendi kökenlerini siyasal ve toplumsal düzeylerini gizemleştirir ve gizler. Bir kültürdeki mitler evrensel değildir. Başat mitlerin bulunduğu gibi karşıt mitlerde vardır. Barthes'ın mitlerle ilgili vurguladığı diğer öğede mitlerin dinamizmidir. Yani mitler değişebilirler. Mitler parçası oldukları kültürün değişen gereksinimlerine uyum sağlayabilmek için değişebilirler.

GÖSTERGEBİLİM VE İDEOLOJİ

Barthes'a göre gösterge dizgeleri yananlamsal olan kültürel öğelerle ya da ideolojiyle eklemlenir. Barthes ideolojik olağanlaştırma mekanizmalarının ve dilin denetlenmesini söz uygulamaları olarak adlandırır [4]. Barthes ideolojinin toplumsal boyutundan çok dil içinde kurulma şekliyle ilgilenmiştir. Mitler aracılığıyla ideoloji kurulmaktadır. Barthes' göre; “gerçekçi metinde gösteren ve gösterilen arasında kurulan özdeşlik, dünyanın kabul edilmiş doğal görünümünü, temsil etme yeteneğinin ön koşuludur”. Barthes gerçekliğin “doğal bir tutum”dan farklı, “toplumun kendi kendine koyduğu sınırlara dayanan bir anlamlandırma pratiği” olduğunu belirtmektedir.

Çeşitli metinlerdeki üretilen dilsel ve ideolojik pratiklerin anlaşılması gerekmektedir. İdeolojiyi tam üretildiği anda bulup çıkarmak için, dilin çoğulluğu ile gerçeklik arasındaki ilişki görülmelidir. Gerçeklik üretimi değil, ürünü vurgular, ürünün nereden geldiği, nasıl yapıldığı, kimin tarafından ve niçin yapıldığı önemli değildir, önemli olan yanılısama, hikâye ve içeriktir. Kültür, dil işaretler aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır. Kültürü taşıyan bu simge ve semboller ideolojiktir. Çünkü kültür sınıflı bir toplumun, kapitalist toplumun kültürüdür. Barthes bilhassa popüler kültürün ideolojik yönünü ön plana çıkarmaya çalışmıştır.

BARTHES VE SAUSSURE ARASINDAKİ FARKLAR

Barthes'a göre dil sadece bir bildirişim aracı değil aynı zamanda bilinçli ya da bilinçsiz şekilde yapılan düşünsel bir süreçtir. Saussure dilbilimi ileride kurulacak olan göstergebilimin bir alt dalı olarak görürken Barthes göstergebilimi dilbilimin bir alt dalı olarak görür. Barthes moda, mutfak, görüntü ve yazın gibi gösterge olgularının ancak dil desteğiyle gerçeklik kazanabileceğini belirtir. Barthes, Saussure'ün kavramına karşılık olarak biçim, işitimi imgesine karşılık olarak da içerik adlandırmasını ortaya koymuştur. Gösterge, gösteren ile gösterilenin içerisinde bulunduğu ilişkide ortaya çıkar. Bu ilişkinin kurulmasıyla anlamlama ortaya çıkar. Göstergebilimde anlamlama düz anlam ve yan anlam olarak oluşur. Barthes kendi göstergebilimini dilbilimin çözülmesi sebebiyle bir kenara atılmış anlamlamanın bir incelenmesi olarak ifade eder.

Barthes, Saussure'ün takipçilerindedir. Anlamlandırma üzerine yoğunlaşmıştır; anlamın nasıl düzenlendiği ve nasıl iletildiği ile ilgilenmiştir. Görüşleri, Saussure ile bazı noktalarda çatışmaktadır. Saussure için anlamlandırma, gösterge sisteminin göndergesel gerçekliği ile ilgisi iken, Barthes bu düşünceyi geliştirir; “Göstergelerin bir kültürdeki işleyiş biçimlerini adlandırmakta kullanarak Saussure'ün kendi içine kapalı sistemindeki anlamlandırma kavramına kültürel değerler boyutunu ekler.

RUS BİÇİMCİLİĞİ VE DİLBİLİM EKOLÜ

1915'te Rusya'da ortaya çıkan biçimci anlayış yani Rus Biçimciler, 1920'de siyasi olaylar nedeniyle son bulmuştur. Bu tarihten sonra da batıda yapısalcılık ve yeni eleştiri içinde devam etmiştir. Rus biçimcilerin temel çıkış noktası, eseri sanatçı ve okuyucu ilişkisi içerisinde kurtarıp, dikkati sadece metin ya da eser üzerinde toplamaktır. Metin ya da eser üretildikten sonra artık ilgilenilen merkez metnin kendisi olmalıdır. Rus biçimciler de bu düşünceden hareketle “dışarıdan eleştiri” yöntemiyle araştırmayı amaçlayan bakış açılarına karşılık metnin içindeki öğeleri inceleyerek “içeriden eleştiri” anlayışını çalışmalarına uygulayan ilk kuramdır. Biçimciler özel bir yöntem sonucu ortaya çıkan bir kuram değildir. Biçimcilik, üniversite öğrencilerinden oluşan iki grubun fikrinsel tartışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri; Osip Brik'in girişimleriyle kurulan ve kısa adı OPAJAZ olan “Şiir Dilinin Araştırılması Derneği” diğeri ise Bilimler Akademisi'nin desteğiyle öğrenciler tarafından kurulan ve başını Roman Jakobson tarafından kurulan Moskova Dilbilim Çevresi'dir. Rus biçimciliği öncelikle edebiyat bilimini diğer bilim dallarından soyutlayarak, onu ayrı bir bilim bir teknik olarak görmektedir. Rus biçimcilere göre, kendilerinden önceki edebiyat çalışmalarında edebiyat, tarih, psikoloji, felsefi dallarının bakış açılarından incelenmeye alınan ya da bu bilim dallarının ikincil bir kaynak olarak kullandıkları bir alandı. Biçimciler, edebiyatı kendi gerçekçiliği içerisinde taşıyan kendi yöntemleri ve süreçleri olan bir bilim olarak gördüler. Rus biçimcileri, insana ait duygu, düşünce ve de gerçeklerin edebiyata ait olmadığını ileri sürerek bu özelliklerinin sadece edebiyatın işlevlerini yerine getirirken bir araç olarak kullanılabileceğini ifade ederler. Edebiyat ahlak, kültürel ya da insani değerleri yansıtan bir araç değil, sadece dilin özel bir kullanımınıdır. Rus biçimciler edebiyatın kopyalayan, taklit eden, gösteren ve anlatı işlevlerinin tamamına karşı çıkmışlardır. Bu bağlamda da geçmişteki edebiyat teorilerden tam bir kopuş anlamına gelmektedir. Vilademir Propp ve Masalın Biçimbilimi Moskova Okullarının önemli isimlerinden biri Vilademir Propp'tur. Rus masalları üzerinde çalışan Propp, okulun görüşlerini 1928'de yayınlamış olduğu “Masalın Biçimbilimi” adlı eserinde ortaya koymuştur. Yayınlamış olduğu bu eserde Saussure gibi dilbilim ve göstergebilim alanında ve yöntembilim alanının önemli öncülerinden birisi haline gelmiştir. Dilbilim ve gösterge bilimde göstergeleri tek tek değil de, birbirleriyle birlikte ele alınması görüşünden hareket eden Propp masalların diğer metinlerden ayrılan noktalarına dikkat çeker. Çağdaş dilbilim ve göstergebilimde göstergelerin değeri nasıl diğer göstergelerle kurdukları bağlantılara göre belirleniyorsa, herhangi bir başka metin de diğer metinlere göre ayrımsal özellikleri ile ele alınabileceğini ifade eder. Propp da Rus masallarının yapısal özelliklerini incelerken bu düşünceden yola çıkmış ve Masalın Biçimbilimi eserini ortaya çıkarmıştır. Masalların doğru bir betimlemesinin yapılmasını sağlayacak yöntemleri Propp şöyle sıralar:

- Kral, bir yiğide, bir kartal verir. Kartal yiğidi başka bir krallığa götürür.
 - Büyükbaba, Suçenko'ya bir at verir. Suçenko'yu başka bir krallığa götürür.
 - Bir büyücü İvan'a bir kayık verir. Kayık İvan'ı başka bir krallığa götürür.
 - Kraliçe, İvan'a bir yüzük verir. Yüzükten çıkan iriyarı adamlar İvan'ı başka bir krallığa götürürler.
- Masalların girişinde genellikle bir başlangıç durumu sunulur. Ailenin üyeleri belirtilerek geleceğin kahramanı sadece ismiyle ya da durumunun betimlenmesiyle betimlenir. Bu başlangıç durumu bir işlev değilse de, yine de önemli bir biçimsel öge özelliği taşır. Açılışı şu işlevler izler:
1. Aileden biri evden uzaklaşır. (Tanımı: uzaklaşma, simgesi β)
 2. Kahraman bir yasakla karşılaşır. (Tanımı: yasaklama, simgesi γ)
 3. Yasak çiğnenir. (Tanımı: yasağı çiğneme, simgesi δ)
 4. Saldırgan bilgi edinmeye çalışır. (Tanımı: soruşturma, simgesi ε)
 5. Saldırgan kurbanı ile ilgili bilgi toplar. (Tanımı: bilgi toplama, simgesi ξ)
 6. Saldırgan kurbanını veya servetini ele geçirmek için onu aldatmayı dener. (Tanımı: aldatma, simgesi η)
 7. Kurban aldanır ve istemeyerek düşmanına yardım etmiş olur. (Tanımı: suça katılma, simgesi θ)
 8. Saldırgan aileden birine zarar verir. (Tanımı: kötülük, simgesi A).
 9. Kötülüğün ya da eksikliğin haberi yayılır; bir dilek ya da bir buyrukla kahramana başvurulur, kahraman gönderilir ya da gitmesine izin verilir. (Tanımı: aracılık, geçiş anı, simgesi B)
 10. Arayıcı kahraman eyleme geçmeyi kabul eder ya da eyleme geçmeye karar verir. (Tanımı: karşıt eylemin başlangıcı, simgesi C)

11. Kahraman evinden ayrılır. (Tanımı: gidiş, simgesi ↑)
 12. Kahraman büyülü bir nesneyi ya da yardımcıyı edinmesini sağlayan bir sınama, bir sorgulama, saldırı vb. ile karşılaşır. (Tanımı: bağışçının ilk işlevi, simgesi D)
 13. Kahraman ileride kendisine bağışta bulunacak kişinin (bağışçının) eylemlerine tepki gösterir. (Tanımı: kahramanın tepkisi, simgesi E)
 14. Büyülü nesne kahramana verilir. (Tanımı: büyülü nesnenin alınması, simgesi F)
 15. Kahraman aradığı nesnenin bulunduğu yere ulaştırılır, kendisine kılavuzluk edilir ya da yol gösterilir. (Tanımı: İki krallık arasında yolculuk, bir kılavuz eşliğinde yolculuk, simgesi G)
 16. Kahraman ve saldırgan bir çatışmada karşı karşıya gelir. (Tanımı: çatışma, simgesi H)
 17. Kahraman özel bir işaret edinir. (Tanımı: özel işaret, simgesi I)
 18. Saldırgan yenik düşer. (Tanımı: zafer, simgesi J)
 19. Başlangıçtaki kötülük giderilir ya da eksiklik karşılanır. (Tanımı: giderme, simgesi K)
 20. Kahraman geri döner. (Tanımı: geri dönüş, simgesi ↓)
 21. Kahraman izlenir. (Tanımı: izleme, simgesi Pr)
 22. Kahramanın yardımına koşulur. (Tanımı: yardım, simgesi Rs)
 23. Kahraman kimliğini gizleyerek, kendi evine ya da başka bir ülkeye varır. (Tanımı: kimliği gizleyerek gelme, simgesi O)
 24. Düzmece bir kahraman asılsız savlar ileri sürer. (Tanımı: asılsız savlar, simgesi L)
 25. Kahramana güç bir iş önerilir. (Tanımı: güç iş, simgesi M)
 26. Güç iş yerine getirilir. (Tanımı: güç işi yerine getirme, simgesi N)
 27. Kahraman tanınır. (Tanımı: tanı(n)ma, simgesi Q)
 28. Düzmece kahramanın, saldırganın ya da kötünün gerçek kimliği ortaya çıkar. (Tanımı: ortaya çıkarma, simgesi Ex)
 29. Kahraman yeni bir görünüm kazanır. (Tanımı: biçim değiştirme simgesi T)
 30. Düzmece kahraman ya da saldırgan cezalandırılır. (Tanımı: cezalandırma, simgesi U)
 31. Kahraman evlenir ve tahta çıkar. (Tanımı: evlenme, simgesi W°o) (3). Voloshinov ve İdeoloji
- Valentin Nikolayeviç Voloshinov dilbilim ve yazınbilime ilişkin düşünceleri Marksist eleştirel gelenekten beslenerek ortaya koymuştur. Dilbilimi ve göstergebilimi ideolojik bir açıdan ele almaktadır. Bu bağlamda Voloshinov yalnız Marksist gelenekten değil aynı zamanda Antik Yunan'dan da etkilendiği görülür. Marksist yazında dil iki kategoride ele alınır. Birincisinde insanın maddi üretim ortamında bir olgu olarak dil ele alınırken, diğesinde tarih içerisindeki gelişimi üzerinde yoğunlaşır. Bu geleneğe göre dil, insanların gereksiniminden dolayı ortaya çıkmış ve geliştirilmiştir. İnsanlar arası ilişkilerin sonucunda anlam kazanmaktadır. Bu nedenle de dil, toplumda maddi temele dayanan bir unsurdur. Dil insanlar arasında bir etkileşim biçimi olup, insandan bağımsız bir dilin olmayacağını savunur. Dil insan tarafından oluşturulan ve insanların gerçekliğini ortaya koyan bir araçtır. Özellikle de Rus Biçimciler Voloshinov ve Bakhtin'in düşünceleri bu temeller üzerine inşa edilmiştir. Gösterge ve gösterilen ilişkisini idea alanında biçimlendiğini ortaya koyan Platon, dili ideolojik bir açıdan ele alan Voloshinov için önemli ölçüde etkili olmuştur. Aynı zamanda dilin başlangıcında söz olduğu ve sözün de dile dönüşmesi için bir konuşmacı ve dinleyicinin varlığının olması gerektiğini vurgulayan, dilin insanlar arasında etkileşim ve iletişim içerisinde varlık kazandığını ileri süren Aristoteles'ten oldukça etkilenmiştir.
- Voloshinov, dilin insanın gündelik yaşam pratikleri ve ilişkileri içerisinde varlık kazandığı görüşünden hareket eder. Bu görüşten hareketle de nesnelere ve sözcükler arasındaki ilişkinin rastlantısal olmaktan çok tarihsel ve kültürel olduğu görüşünü savunur. Göstergelerin toplumsal ilişkiler içerisinde oluştuğunu ve gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin de insanların yaşam pratikleriyle toplum içerisinde geliştiğine dikkat çeker. Bakhtin ve Çokvurgululuk Mikhaıl Mikhaılovıç Bakhtin'de Voloshinov gibi Marksist gelenekten oldukça etkilenmiştir. Bakhtin dil konusundaki düşüncelerini de Marksist düşünce üzerine kurmuştur. Ona göre dil bir etkileşim olayıdır ve insanın maddi pratikleri etrafında şekillenmiştir. Bakhtin'e göre insan, sürekli konuşan, diğer insanlarla etkileşim içinde olan ve bu sırada da sürekli üretim yapan ve metin üreten bir varlıktır. Bu nedenle de dil, insanların etkileşim ve konuşma pratiği içerisinde şekillenen ve var olan bir olgudur. Bakhtin dilin ve ona bağlı olarak söylemin oluşum koşulları üzerinde durur. Ona göre dilin ve söylemin oluşum yapılarını ve bağlarını çözümlenmek, toplumsal ve kültürel boyuttaki ilişkiler açısından büyük önem taşır.
- Bakhtin roman söyleminden hareketle toplumsal ve kültürel yaşamla ilgili önemli bilgileri ortaya çıkaracağı görüşünü savunur. Kendisi de insanlık tarihinde önemli bir kültürel unsur olan karnaval üzerinde yaptığı çözümlenmelerle insanların yaşadıkları toplumları ve kültürleri anlamaya çalışır. Bakhtin, 20. Yüzyılda dil konusundaki anlayışının gelişmesinde ve değişmesinde önemli rol oynayan kuramcı ve düşünürlerden biridir. Onun temel olarak ilgilendiği alan dildir. Kendinden önce gelen dil kuramcılarının anlayışına farklı bir bakış açısı getirir. Bakhtin dili bir mücadele alanı olarak görmekte ve bu yüzden dili ideolojik bir unsur olarak görmektedir. Bakhtin ve çevresi için dil, sosyal, toplumsal ve tarihsel bir gerçekliktir. Bu olgulardan bağımsız, kendi başına bir olgu olarak dili düşünmek yanlış bir yaklaşım olur. Dil bu ilişkiler ağı içinde şekillenmekte ve anlam bulmaktadır. Dil kendi içinde

birbiriyle sürekli mücadele eden, çeşitli kuvvetlerin bulunduğu oldukça hareketli bir yapıdan oluşmaktadır. Bu son derece dinamik yapı içerisinde iki ana kuvvet bulunmaktadır. Bunlar merkezkaç ve merkezci kuvvetler olarak ikiye ayrılmaktadır. “Dilin unsurların birbirinden ayırmaya çalışan merkezkaç kuvvetler, bu unsurları uyumlu ve tutarlı şekilde bir araya getirmeye çalışan merkezci kuvvetlerle devamlı bir mücadele halindedir. Bu güçler yani merkezkaç ve merkezci kuvvetler, sırasıyla dilsel- ideolojik dünyayı çeşitlendirmeyi, farklılaştırmayı, zenginleştirmeyi ya da bütünleştirmeyi ve merkezileştirmeyi çabalamaktadır” .

Julia Kristeva Ve Metinlerarasılık Kuramı Eleştirel dilbilimin, yapısalcılığın ve postyapısalcılığın ortasında duran bir düşünür Bulgar asıllı Fransız göstergebilimci Julia Kristeva’dır. Bir yandan Marksist dil savunucularından, özellikle de Bakhtin’in görüşlerinden etkilenirken diğer yandan da Rus Biçimcilerden ve Saussure’ den etkilenmiştir. Kristeva’nın kavram ve kuramlarla olan ilişkisi ve tanımladığı alan postyapısalcılıkla daha ilişkili bir alandır. Julia Kristeva, göstergebilimi eleştirel bilim ya da bilimin eleştirisi olarak tanımlar. Anlam üretim sürecini büyük ölçüde psikanalizle bağdaştırdı. Saussure’ü o döneme kadar pek üstünde durulmamış yanıyla, Bakhtin ‘in o zamanlar fazla bilinmeyen diyalojizm (metinlerarası ilişkiler) kavramıyla ele almış, yorumlamış ve farklı bakış açıları getirdi. Bu bağlamda da kendi kuramına bağlı olarak metni üreten metin ve üretilmiş metin olarak ikiye ayırmıştır. Üreten metin, bir metnin üretileceği mantıksal, derin düzeyi doğrudan üretme aşamasını belirler. Üretilmiş metin, üretilmiş metnin yapılandığı çerçevedir.

Anlam üretimlerinin asıl kaynağı bu unsurda belirlenir. Göstergelerin içtepilerden oluştuğu yapılar ve bu nedenle de üreten metinler hem dilsel hem de içtepiseldir. Üretilmiş metin ise, üretimi bitmiş, sonuçlanmış, biçimsel olarak kapanmış metinleri gösterir. Kristeva’ya göre bir metin üretkenlikle aynı anlama gelir ve yalnızca bitmiş bir çalışmanın ürünü değil, metnin ve okurun birleştiği ortak bir üretim aşamasıdır.

Umberto Eco ve Göstergebilim Kuramı 1960'lı yıllardan sonra bağımsız bir alan olarak karşımıza çıkan göstergebilim Saussure ve Peirce'ün öncülüğünde gelişmiştir. Bu alanda iki düşünürün görüşleri ekseninde çeşitli düşünürlerin katkısı ile çalışmalar geçmişten günümüze kadar yapılmaktadır. Bu ünite de ilk olarak Charles Sanders Peirce'ün öncülük ettiği Amerikan geleneğinden gelen edebiyat eleştirmeni, akademisyen, gazeteci, roman yazarı ve yeniçağ filozofu sıfatları ile tanınan Umberto Eco değerlendirilmektedir. Daha sonra Ferdinand de Saussure'den etkilenen Avrupa geleneğinin düşünürlerinden olan ve yapısalcı antropolojinin kurucusu olarak kabul edilen Claude Lévi-Straus'un görüşleri değerlendirmeleri kuramsal bakış açıları ile göstergebilim alanında olan katkıları eserleri ve kavramları çerçevesinde ifade edilmektedir 5 Ocak 1932'de İtalya'da dünyaya gelen düşünürün bu alanla ilgili kavramsal haritasına baktığımızda öncelikli olarak gösterge kavramına nasıl bir anlam yüklediğini bilmekte fayda vardır.

Kelimenin Eski Yunanca kökeninden yola çıkan düşünür semion(gösterge) kavramını "Alımlama Göstergebilimi" adlı eserinde kendisinin dışında herhangi başka bir şeklin, biçimin yahut objenin yerine geçen ve onu simgeleyen bir gösterge olarak kullandığını ifade eder. Eco'nun görüşlerinde gösterge ve göstergebilimi tanımlarken bu alanın kurucuları olarak kabul edilen Peirce ve Saussure'ü eleştiren Eco göstergeyi anlamlı olarak başka bir şeyin yerini tuttuğu varsayılan her şey olarak tanımlarken başka bir şeyin yerini tutan göstergenin yerini tuttuğu şeyin gerçekte var olmasının ve ya o anda bir yerde olması gerekliliğinin olmadığını altını çizer. Bu tanımlamadan yola çıkarak göstergebilimi ise ilkesel olarak yalan olan şeylerin anlatıldığı bir bilim olarak tarif eder. Göstergebilimi anlamak ve anlamlandırmak bağlamında düşünür öncelikle gösterge kavramı ve onun üretiliş biçimlerinin tipolojisi üzerine eğilmiştir. Bu noktada göstergelerin üretim tarzı tipolojisinin aşamalarını beş başlık altında toplamıştır.

•Fiziksel emek: Göstergeyi üretmek için ilk aşama olarak kabul edilen çabaları ifade eder.

•Tanıma: Olay ya da nesnelere bir gösterge içeriğinin ifadesi şeklinde tanınması olarak düşünülen ikinci aşamadır.

•Doğrudan gösterge(ostensiyon): Üçüncü aşama olarak bir nesne ya da edim sınıfının örneği gibi gösterilmesi gelmektedir.

•Kopya (örnek): Kodlamanın özelliklerini biçimselleştirme yolu ile üstlenir. Dördüncü aşama olarak kabul edilen bu aşamanın örnekleri amblemler, müzik harfleri, matematiksel göstergelerdir.

•Buluş: Beşinci ve son aşama olarak kabul edilen bu durumda mevcut kod tarafından öngörülmez; yeni bir maddesel sürekli dizinin temeli ortaya çıkar. Eco göstergebilim kuramını temellendirirken bazı kavramsal durumlara da kendi düşünceleri ekseninde açıklık getirmiştir. Bu durumda ilk olarak sistemsel kodlardan bahsetmektedir. Bir kod bir yandan kendi içinde anlamlanmayı sağlarken diğer yandan diğer kodlarla da bir yapılanma içini girerek bu sürece katkı sağlaması için bir sisteme sahip olması gerektiğinin altını çizer. Bir diğer kavram ise Peirce'ün ele aldığı 'sınırsız semiosis' kavramıdır.

Bu kavram Eco tarafından okurun konumuna göre bir tür orta konumu anlatır. Sınırsız semiosis, daha çok, anlamın olasılık koşulları ile ilişkili olarak oluşturulmuş olan Peirce'in yorumcusuna eş düşmektedir. Diğer taraftan Eco düşüncesinde göstergenin öne çıkan temelindeki iki özelliği yalan söylemede araç olabilmesi ve bizi belirttiği şeyler hakkında daha çok bilgili yapabilmesidir. Bu açıdan düşünür göstergeyi bir kimlik, yerine geçtiği şeyin bir aynası veya bir benzeri olarak düşünmez; bu düşüncenin Peirce'ün göstergeyi, onu bilmekle hakkında daha fazlasını bileceğimiz şey olarak tanımlayan savından yola çıkar. Günümüzdeki göstergebilimciler arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan U. Eco, bu dalın alanını oldukça genişletmiştir. Ona göre, hayvanların bildirişimsel davranışlarını incelemekten (zoosemiotics), insanların bedensel bildirişimi gibi başka anlamlandırma sistemlerinin çözümlenmesine (kinetics ve proxemics), koku alma göstergelerinden bir estetik kuramına ve retoriğe dek akla gelebilecek her türlü kültürel olgu göstergebilimin alanı içindedir.

Açık Yapıt Poetikası Açık yapıt eserinin bir ismi olmasının yansırı kavramsal olarak da literatüre yerleşmiş bir kelime dizinidir. Bu durumu açıklayacak olursak Eco'nun da ifade ettiği gibi terminolojik anlamda bir kafa karışıklığının ortaya çıkması olasıdır. Düşünür aynı isimli eserinde kavrama şöyle açıklık getirmektedir. Bu düşüncelerden yola çıkarak Eco'ya göre bir sanat yapıtı özgünlüğü ekseninde dengeli organik bir bütün olarak tamam ve kapalı ama aynı zamanda belirtilen özgünlüğüne dokunulmadan çok farklı biçimlerde algılanıp yorumlanmaya olanaklı olması bakımından

açık bir yapıdadır. Sonuç olarak bir yapının algılanış onun hem yorumu hem de performansdır. Çünkü yapıt her algılanışında yeni bir perspektife kavuşmaktadır. Burada açıklık kavramına dönecek olursak sanat yapıtı izleyiciye bitmemiş bir durumda aktarılmamış olsa bile izleyicisinde özgür ve yaratıcı bir yorum ister. Çünkü yorumcu psikolojik bir işbirliği içerisinde yapıt yeniden şekillendirilene kadar ondan haz alamaz. Bu yorum çağdaş estetiğini kuramsal algılanışını temsil etmektedir.

Eco ortaya konulan eserlerin anlamlı olabilmesi ve karşılık bulması açısından açık yapıtlara özgün bir önem atfetmektedir. Durağan bir yapıdan sıyrılıp devingen bir dinamizmle hareketli olmaları gerektiğinin altını çizmektedir. Hem sanatçıya hem de yorumcuya eser üzerinde sorumluluklar yüklemektedir. Onları yaptı birlikte oluşturmaya davet etmektedir. Düşünürün üzerinde durduğu kavramlardan birisi de açık metindir. Diğer bir deyişle metinleri açık metin ve kapalı metin olmak üzere iki şekilde değerlendirir. Düşünür açık metin kapalı metin özelliklerini şöyle sıralamaktadır.

Açık Metin:

- Okuyucunun önüne geldiğinde alternatif anlamlara imkân verir.
- Genel olarak aydın kesime ait ve edebi metinlerin özelliğidir.
- Yorum düzeyinin oldukça yüksek olabileceği bir şekilde kurulur.

Kapalı Metin:

- Tüm okuması boyunca önceden rotası çizilmiş bir yol üzerinde ilerler.
- Genel itibari ile her kesime açık olan kitle iletişim araçlarından gelen iletiler karakteristik olarak kapalı metinlerdir
- Esnekliğe tamamen kapalı bir projeye göre tasarlanmış çok katı metinlerdir. Yorumun Sınırları Sorunsalı Eco 'ya göre, gösterenden gösterene sonsuz bir ilerleyiş olarak anlamın doğası üzerine bazı varsayımlar, yorumlamanın özel doğasını yönlendirmektedir. Burada yapılan anlam oyunu bir bağlamdan ve bağlamların bağlantılı olduğu nesnel ifadelerinden dayanılmadan gelişigüzel kurgulandığında, eseri üretenin niyeti dikkate alınmadığında ve okur kendi tasarımlarını bağımsız bir şekilde yürüttüğünde, 'aşırı yorum' üretilir ya da ortaya çıkar.

Eco metin okur diyalektiğinde bazı karşıtlıklara dikkat çekmektedir:

- Metnin yazarın ne söylemek istediğini sorgulamak gerekir.
- Metinde, metnin ne söylediğini (yazardan ve metinde belirlediği amaçlarından bağımsız olarak) aramak gerekir. Eco 'ya göre, bu karşıtlıklardan ikincisi benimsenirse ortaya iki karşıtlık daha çıkmaktadır •Metinde, metnin ne dediğini metnin kendi içindeki bağlamsal tutarlılığına ve gönderdiği anlamlama dizgelerinin bulunduğu durumuna bakarak araştırmak gerekir Metinde, alıcının eserde ne bulunduğunu, alıcının kendi anlamlama dizgelerine ve veya arzularına, , isteklerine başvurarak araştırmak gerekir. Bir metinle ilgili yapılan yorumun aşırı yoruma örnek verileceğini belirlemede iyi bir yorum tanımı yapmak gerekmez. Eco, bu noktada Popper'cı bir ilkeyi esas alır. Bu bakış açısına göre, hangi yorumların "en iyi" olduğunu belirleyecek bire kural silsilesi olmasa da hangi yorumların "kötü" olduğunu belirleyecek kurallar vardır. Bunu açıklamak içinde izotopi kavramı karşımıza çıkar. A.J. Greimas "izotopi"yi şöyle açıklar: Bir öykünün tek biçimli okunmasına imkân sağlayan çok katlı anlambilimsel kategoriler bütünü olarak tanımlamaktadır. Eco'nun açıklamasına göre ise bir anlambilimsel izotopiyi görmeye yönelik ilk hareket, belli bir söylemin konusu hakkında yapılacak olan tahmindir.

Claude Lévi-Strauss ve Yapısalcılık Yahudi asıllı Fransız bir ailenin çocuğu olarak, 28 Kasım 1908 tarihinde Brüksel'de dünyaya gelen Claude Lévi-Strauss yapısalcı antropolojinin önde gelen isimlerinden birisidir. Descartes ve Sartre'a şiddetle karşı çıkan yapısalcılığın kurucusu olarak kabul edilen Lévi-Strauss bu sistemi ilk kez 1958 yılında basılan Structural Anthropology (Yapısal Antropoloji) kitabında yazmıştır. Lévi-Strauss ise diğer düşünürlerden farklı olarak yapısalcılık yaklaşımına bakmıştır. Yapısalcılık kuramını dilbilim ve psikanalizin uygulamalarından yararlanarak antropolojiye uyarlamıştır. Bilincin içerisinde yer alan yapısalcılık diğer taraftan daha derinde olan bilinç dışı yapılarla da bir ilişki içerisinde. Yapısalcılık düşüncesinde birey bir yapının ögesi olurken bu ilişki bilinç dışı bir anlam ile değer kazanmaktadır. Burada vurgulanmak istenen özne geri plana çekilip merkeze alınan ve belirleyici olan yapının kendisinin olmasıdır.

Lévi Strauss yapısal antropoloji üzerine yaptığı çalışmaları kapsamında yapmış olduğu kültür incelemelerinde dünyadaki bütün kültürlerin temelinde benzerlikler olduğunu bu kapsamdaki evrensel ilkelerin sosyal-kültürel yaşam içerisinde yer alan öğelerin tüm yönleri ile zihnin evrensel etkinliklerini düzenleyen genel yasaları temsil ettiğini söylemiştir. Strauss'un Mit Ve Anlam Çözümlemesi Lévi-Staruss, Saussure'den esinlenerek kültürler arasındaki benzerlikleri dilbilimsel bir yöntemle açıklamaktadır. Semiyolojik kavramlarla ilkel mitlerin işleyişini ortaya çıkarmış ve çağdaş mitlerin çalışılmasına öncülük etmiştir.

Fiske Lévi-Strauss'un Saussure'ün dil kuramından hareketle mitler ve masallar gibi tüm kültürel süreçleri işin içine dâhil edecek bir yapısal sisteme genişletmektedir. Lévi-Strauss'un mite ve mit simgeciliğine bakış açısının ana hatlarını oluşturan ilk durak Freud'un psikanalizidir. Freud'un kurmuş olduğu psikanaliz ekolü, insanoğlunun kişiliğinde bilinmeyen yönlerin belirlenmesinde rüya konusu üzerinde yoğunlaşmıştır. Freud'un rüya analizleri Lévi-Strauss'un metodolojik yaklaşımını (senkronik

analiz, yapısal analiz bağlamındaki) mit ile bağdaştırabilmesine olanak tanımıştır. Freud'da rüya-bilinçli yaşam karşıtlığı, Lévi-Strauss'ta mit-tarih arasındaki karşıtlığını karşılamaktadır. Lévi-Strauss'a göre tarihin bilinçdışı içerikleri incelemesi uygun olmaz, çünkü bu olgu bir bilinç türü olarak düşünülmemelidir. Mit ise bu durumun tam tersi olarak dil modeli açısından, bütün sosyal yaşamı içine alan bilinçdışı süreçlerden izler bulacağımız en önemli alandır.

Genel hatları ile Strauss mitleri aşağıdaki özellikleri ile tanımlamakta ve açıklamaktadır:

- Birden çok mitin bir araya gelmesi ile oluşan mitler toplumun ataları aracılığı ile kendisinden sonra gelen yeni kuşaklara aktarılmış olan mesajların bütünüdür. Kısaca ifade edilecek olursa toplumun söylemidir.
 - Zihnin bilinç dışı yapısının ürünlerinden biri olan mitler; bir kültürde yer alan doğa karşıtlığının simgesel yönünün ifade etmektedir.
 - Mitler, bir toplumun kültürel bilinçaltında gizlenmiş olan bastırılmış endişelerden ve onların çözülemez denilen çelişkilerinden kaynaklanmaktadır • Bütün mitler genel anlamda bir karşıtlık içerir. Bu karşıtlıkla bir toplumun davranış ve tavırlarına açıklayan doğal mesajlar ileterek geçmiş ile bugün arasında mitler aracılığıyla bir köprü kurulmaktadır alandır. Lévi-Strauss mit analizi yaparken dizgenin anlamdan önce gelmesi gerektiğini vurgulamış ve ona göre çözümlenmeler yapmıştır. Mitlerin anlamının miti meydana getiren öğelere bağlı değil, bu öğelerin kendi aralarında oluşturduğu bir sisteme bağlı olduğunu belirtmiştir. Lévi Strauss'un metonimi dediği ve yalın okumalarla, konuyu bilmeyen birinin de anlamlandırabileceği yüzeysel anlamdır.
- Lévi Strauss'un kavramsal ifadesi ile metaforiye (bilinçdışı boyuta)vurgu yapan; paradigmatic düzlemde, bilen ya da bilmeyen herkesin yalın bir okumalarla erişemeyeceği gizil bir anlam düzeyini ifade eder. Düşünür bu çıkarımlarından hareketle mitin kendisinin bir dil olduğunu ifade eder. Mitinde dilde olduğu gibi anlam veren öğelerin olduğunu ancak kendi başlarına bir anlam ifade etmediğin bir korelasyon ağı içerisinde ilişkiler düzleminde bir anlam ifade edeceğini söylemektedir.

1839'da icadının kamuoyuna resmi olarak duyurulmasıyla doğuşuna tanıklık edilen fotoğraf, modernite içerisinde büyüüp gelişir. İcadını izleyen ilk yıllarda, insanoğlunun gerçeğe en yakın görüntü üretme çabalarının bir zirvesi olarak büyük bir coşkuyla karşılanan fotoğraf, resim sanatının öznelliğini aşan nesnel bir temsil olarak görülür. Çünkü doğanın temsilinde ressamın fırçası artık aradan çekilmiş, görüntü "doğanın kalemi" sayesinde kendiliğinden oluşmuştur. Sosyoloji ile de akran olan fotoğraf, modernitenin evrensel gerçeklere ulaşma çabalarında nesnel ve pozitivist bilgi kaynakları olarak da görülür.

MODERNİST FOTOĞRAF SANATI

Michael Köhler "Kurulu Gerçekler: Sahnelenmiş Fotoğraf Sanatı" adlı çalışmasında modernist fotoğrafın temel özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır:

- a) Görüntüleyen özne konularını icat etmemeli, aksine bulmalıdır.
- b) Seçtiği gerçeklik üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamalıdır.
- c) Fotoğraf çekerken şeyleri nesnel bir biçimde yani hem biçim hem de detay açısından net, keskin ve doğru olarak betimlemeye çalışmalıdır.
- d) Çekimden sonra karanlık odada negatif üzerinde herhangi bir manipülasyon yapılmamalıdır.
- e) Baskılar teknik açıdan kusursuz olmalı, tonal zenginlik içermeli ve manipüle edilmemelidir.
- f) Resim ve grafik sanatına öykünme fotoğrafın gerçekçi niteliğine zarar verdiği için fotoğraf sanatçısı başka bir sanat ortamına öykünmekten kaçınmalıdır. Modernist fotoğraf pratiği özgünlük, yaratıcılık, gerçekçilik, doğruluk ve nesnellik gibi kavramları kendisine temel almakta; nesnellik ideali de görüntü estetiği üzerinde belirleyici olmaktadır. Diğer bir deyişle, modernist fotoğraf kameranın kendi sınır ve potansiyelleriyle yetinildiği, müdahalesiz yani doğrudan (straight) ve saf olarak nitelendirilen bir görüntü estetiğini öne çıkarmaktadır.

Modernizmin fotoğrafa atfettiği gerçekçilik ve nesnellik gibi nitelikler ise fotoğrafın belirtisel gösterge olarak kabul edilmesinden temellenmektedir. Ferdinand de Saussure ile birlikte göstergebilimin öncülerinden biri olarak kabul edilen Charles Sanders Pierce göstergeleri görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simge olarak üçe ayırırken, fotoğrafı nesnesiyle olan fiziksel bağından dolayı belirtisel gösterge olarak kabul etmiş ve dolayısıyla bir bakıma fotoğrafik gerçekçiliği onaylamıştır. Tıpkı dumanın ateşin bir belirtisel göstergesi olması gibi nesneden yansıyan ışığın negatif şerit üzerinde bıraktığı izler de bir nesne ya da varlığın belirtisel göstergesi ve dolayısıyla kanıtı sayılmış; nesnenin ardında bıraktığı söz konusu izler bir tanıklığın, belli bir zamanda ve belli bir mekânda bulunmuş olmanın da kanıtı olarak kabul edilmiştir.

Bu açıdan, erken dönem göstergebilim kuramları fotoğrafik gerçekliği onaylamış ve fotoğrafı dünyaya açılan bir pencere ya da gerçeğin aynası olarak görme eğiliminde olmuştur. Aslında Siegfried Kracauer ve André Bazin gibi gerçekçi film kuramcılarının söylemlerine ve erken dönem fotoğraf eleştirisine hakim olan gerçekçiliğin nedenlerini fotoğrafın belirtisel gösterge olarak kabul edilmesinde aramak gerekir. Fotoğrafın "doğanın kalemi" olduğuna dair söylem, insan elinin aradan çıktığına ve dolayısıyla onun nesnel, tarafsız ve gerçekliği yansıtan bir araç olduğuna göndermede bulunmaktadır.

POSTMODERN SÖYLEM

Erken dönem fotoğraf estetiğinin temel söylemleri 1960'lı yıllara kadar geçerliliğini sürdürmüştür.

Ancak bu hâkim kabuller postmodern söylemin temsil sorununa getirdiği bakış açısının etkisiyle sarsılmıştır. Etkisini 1960'lara dek sürdüren nesnellik ve tarafsızlık gibi düşünceler, dilin dış dünyanın nesnel bir temsili için uygun bir araç olmadığı yönündeki postmodernist görüşler nedeniyle artık egemen görüş olmaktan çıkmıştır. Fotoğrafa özgü üstün yön olarak görülen nesnellik düşüncesi, gerçekleşmesi mümkün olmayan bir ideal olduğu, fotoğrafçının ne kadar çabalarsa çabalasın tıpkı bir ressam gibi öznellikten asla kurtulamayacağı düşüncesiyle yer değiştirmiştir. Postmodernist bakış açısına göre, fotoğraf da görsel bir dil olduğuna göre dış dünyanın nesnel olarak temsil edilebilirliği sorunlu hale gelmektedir. Tıpkı bir yazarın sözcük kullanımındaki keyfilikine benzer şekilde fotoğrafçının seçiminin de keyfi bir seçim olduğu görüşü ortaya atılmıştır.

Yani, fotoğrafın doğal bir dil olduğu yönündeki geleneksel söylem postmodern dönemde zayıflamış, fotoğraf artık yapılandırılmış ve keyfi bir dil olarak görülmeye başlamıştır. Pierce'in sınıflandırmasından hareket edecek olursak, fotoğraf artık ikinci sınıf göstergelere (belirtisel gösterge) değil üçüncü sınıf göstergelere dahil edilmiş, diğer bir deyişle tıpkı sözcükler gibi bir simge olarak kabul edilmiştir. Fotoğrafi bir simge olarak gören göstergebilimcilerden biri olan Umberto Eco, 1970

yılına ait bir makalesinde fotoğrafik gerçekçiliği onaylayan ilk göstergebilim kuramlarının aksine fotoğrafların tıpkı sözcükler gibi keyfi ve uzlaşımsal, yani bir simge olduklarını belirtmiş ve fotoğrafik göstergeyi gerçekliğin benzeri olarak gören fotoğraf kuramının geçerliliğini yitirdiğini savunmuştur. Yine postmodern söylem, dış dünyayı betimlemekle görevli olan göstergelere yetersizlik atfederek hiç bir şeyin tam olarak göstergelerde mevcut olmadığını belirtmiş ve gerçeğin eksiksiz bir biçimde göstergelerde yer alamayacağını vurgulamıştır. Bu vurgu da görüntü estetiği üzerinde belirleyici bir faktör olmuş, fotoğrafik göstergelerdeki saflığın ve doğrudanlığın yani müdahalesiz fotoğraf üretim yöntemlerinin yerini yapay yani "kurulu" ya da "inşa edilmiş" olarak tabir edilen bir görsel estetik almıştır.

Kısacası, postmodern fotoğrafta görüntüye gösterge olarak değil metin olarak yaklaşılmaya başlanmıştır. Postmodern Fotoğraf Sanatı Postmodern fotoğraf sanatı modernist fotoğrafın bir reddiyesidir. Kendi estetik ilkelerini inşa ederken modernist fotoğrafın estetik ilkelerini hedef almakta ve bu ilkelerin altını oymaya çalışmaktadır. Her iki akımın temel estetik ilkeleri kıyaslandığında, postmodern fotoğraf pratiği modernist ilke ve kuralların bir antitezidir. Postmodern fotoğraf sanatında özgünlük, orijinallik, gerçeklik, doğruluk ve nesnellik gibi kavramlar dışlanmakta, bu yaklaşımda saflık ve doğrudanlık gibi modernist görüntü estetiğinin yerini daha eklektik ve melez bir yapı almaktadır. Postmodern fotoğrafın bir belge niteliği yoktur. Yani bu yaklaşımda artık fotoğraflar dünyaya açılan birer pencere olarak görülmez, fotoğraflar görüngüler dünyasıyla olan bağı yitirmiştir. Fotoğrafik görüntü artık herhangi bir göndergeye referans oluşturmamaktadır.

Michael Köhler "Kurulu Gerçekler: Sahnelenmiş Fotoğraf Sanatı" adlı çalışmasında postmodern fotoğraf sanatının temel özelliklerini ise şu şekilde sıralamaktadır:

- a) Fotoğraf sanatçısı konularını icat etmeli ya da daha doğrusu imal etmelidir. Sadece konuyu bulmak artık yeterli değildir.
 - b) Üretim sürecinde sanatçının hangi yöntemi kullanacağı tamamen kendi tercihinin bağlıdır. Ya çekimden önce konularını düzenlemeye, inşa etmeye ya da sahnelemeye çalışır ya da başkaları tarafından üretilmiş hâlihazırda mevcut görüntüleri temellük ederek kendisi için bir başlangıç noktası olarak alır.
 - c) Sanatçı tüm pozlama tekniklerini deneyebilir. Bunlardan hangisini tercih edeceği bireysel sanatçının özel niyetlerinin bir fonksiyonudur.
 - d) Negatif ve baskı üzerinde gerçekleştirilecek tüm manipülasyon ve değişiklikler kabul edilmekle birlikte, aynı zamanda el üstünde tutulur. Ne kadar yaratıcı olunursa o kadar iyidir.
 - e) Gerek çekim sırasında gerekse baskı aşamasında teknik hilelere izin verilmekle birlikte bu bir eserin kalitesi için bağlayıcı bir standart değildir. İnandırıcı teknik amatörlükler başarılı bir resimsel strateji olarak kabul edilebilir.
 - f) Fotoğraf sanatçısının yaratıcı başarısı modernist fotoğrafın doğruluk, nesnellik ve gerçekçilik gibi geleneksel iddialarını zayıflatma ve çürütme yeteneğine göre ölçülür. Sahnelenmiş Fotoğraf Sanatı Michael Köhler'in postmodern fotoğraf sanatının estetik ilkelerine dair açıklamalarında öne çıkan kavramlardan biri sahnelenmiş fotoğraf sanatıdır. Bu fotoğrafik yaklaşımda kamera gerçekçiliği ve fotoğrafik nesnellik reddedilmekte, bunun yerine tıpkı bir film ya da tiyatro yönetmeni gibi sahneleyerek ya da düzenleyerek kurgusal bir gerçeklik inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bu fotoğrafik yaklaşım "fotoğrafının çekilmesi için üretilmiş" olarak da adlandırılmakta ve bu kavram yapay bir görüntü üretim sürecine göndermede bulunmaktadır. Bu yaklaşımda sanatçı, konusunu icat etmekte, fotoğraf "çekmek"ten ziyade "yapmak" olarak tabir edilen bir yöntemi tercih etmektedir. Sherman, Prager, Wall ve Crewdson gibi sanatçıların çalışmaları dış dünyadan değil de diğer metinlerden (Hollywood sineması, Hitchcock filmleri, Shakespeare oyunları vb.) yola çıkılarak oluşturulmuştur. Yani, bir postmodernist temsil stratejisi olarak sahneleme metinlerarası ve simülasyon niteliğiyle öne çıkmaktadır. Bu simülasyon yeniden birleştirme, tarihsel ve kültürel bağlamından koparma, ilişkisizler arasında sanal ilişki ağı kurma gibi yöntemlerle gerçekleştirilmiştir.
- Aslı olmayan kopyalar ve modeller aracılığıyla bir gerçeklik inşa edilmeye çalışılmaktadır. Sahnelenmiş fotoğraf sanatı yaklaşımı çerçevesinde üretilen imgeler bir göndergeden yoksundur, görüngüler dünyasıyla doğrudan bir ilişkileri yoktur. Bu nedenle postmodern fotoğrafta görüntü gösterge olarak ele alınmamaktadır. Çünkü göstergenin işlevi dış dünyayı yani gerçekliği betimlemektir. Oysa sahnelenmiş fotoğraf sanatı yaklaşımı çerçevesinde üretilen imgeler dış dünyaya bir referans oluşturmamaktadır. Referansını diğer metinlerden almaktadır. Bu fotoğrafik yaklaşımda görüntüye daha çok metin olarak yaklaşılmaya başlanmıştır. Maddî dünyayı referans göstermeden, iki metin arasında yorumsal ilişki kurgulayarak o kurgudan yeni bir olabilirlik düşüncesi oluşturur. Bu olabilirlik düşüncesi aslında kurgulanmış gerçekliktir.

SİNEMA VE GÖSTERGEBİLİM

Gizlenmiş, baskılanmış ve maskelenmiş anlamları ortaya çıkarmada önemli bir bilim dalı olan göstergebilim, bir iletişim dizgesine sahip olan her alana uygulanabilmektedir. Bu yüzden göstergebilim yazınsal metinlerin yanı sıra; şiir, müzik, resim ve mimari gibi birçok disiplinle birlikte anılmaktadır. Medya ve sinema da bu alanlardan bazılarıdır. Önemli bir alan olarak sinema günümüzün göstergebilim açısından en önde gelen ve en güçlü araçlarından birisidir. Her anlamın göstergelere dayandığı ve gerek görsel gerekse de sözel iletişimin temelinde birçok göstergeden oluşan bir dizi dizgenin varlığı göstergebilimin diğer bilim dallarıyla ilişkisinin temel dayanağını oluşturmaktadır.

Bütünüyle bir anlatı, bir dil yetisi ve bir aktarım alanı olan sinema, hareketli resimlerin görüntülenmesi aracılığı ile öyküler anlatma sanatıdır. Gösterme tarzı olarak dil, sinema açısından değerlendirildiğinde bir simgeler-semboller (görüntü ve seslerden oluşan) bütünü, bir kültür ve bir toplumdur. Bu anlamda sinemada her bir işaret birer simgedir. Anlamlı söylevleri olan metinlere sahip olan sinema dili anlam üreten bir işaret sistemidir. Filmler toplumsal yaşamın çeşitli söylemlerini, biçimlerini, figürlerini ve temsillerini şifreleyerek sinema anlatıları biçiminde aktarmaktadır. Kişini varoluşu kendisine ve ait olduğu dünyaya ilişkin temsiller nispetinde şekillenmekte ve tanımlanmaktadır. Göstergeler aracılığıyla seyirci, onlara sunulan iletilerin arkalarında yatan maskelenmiş gerçekleri anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışmaktadır.

Göstergelerin nitelik olarak her şeyin yerini alıyor olması gerçeğinden hareketle, göstergeler bize her zaman kendi dışında başka bir şeyi göstermektedir. Karakterler, diyaloglar, görüntü, müzik ve aksiyonların bir araya gelmesiyle oluşan bir sinema filminde bu bileşenlerin her biri göstergedir. Film kuramcıları tarafından bu her bir detay birer gösterge olarak kabul edilir. Anlamın en temel ögesi olarak farklı bileşenlerin oluşturduğu filmler bu anlamda okunmakta ve yorumlanmaktadır. Sinemada göstergebilimsel analiz çekimlerin, sahne- sekansların ve kurgunun birbiriyle nasıl ilişki kurdukları ile ilgilidir.

Perdedeki her görüntü birer göstergedir ve bir anlama sahiptir. Işık, kurgu, plan ise görüntüler açısından ek anlamlar içerir. Anlatıda gösteren anlatım, gösterilen ise anlamdır. Göstergebilimsel açıdan değerlendirildiğinde sinemanın anlamı nasıl oluşturduğuyla ilgili sinemaya ait özellikler onu diğer medya araçlarından farklı kılmaktadır. Bu özellikleri hareketli görüntü, aydınlatma-renk, kurgu teknikleri kamera hareketleri, kamera açıları, ses efektleri, çekim ölçekleri ve görüntü çerçevesidir. Vladamir Propp ve Sinema Göstergebilimi

Olağanüstü masalların yapısını belirlemeye çalışan Propp için masallarda insanlığın geçmişi ile ilgili sırlarının yanı sıra, o toplumun kültürü ile ilgili özel kodlar bulunmaktadır. Bu anlamda, masallarda kişilerin eylemleri, olay örgüsünün akışı içindeki anlama göre belirlenmiş “işlev”dir. İşlevler diye adlandırılan eylemler masalların sürekli var olan öğeleridir. Masalların tamamında kişiler değişebilir ama anlatıyı oluşturan işlevler değişmez biçimde vardır. Aslında sinemada klasik olan, popüler olan ya da sanat filmi olan her yapıt basit ve yalın anlatımıyla Propp’un belirlemiş olduğu 31 işleve işlerlik kazandırması açısından önemlidir.

İşlevlerin dizilişine göre bir felaketle ya da kayıpla başlayan ve ara işlevlerden-eylemlerden geçerek evlenmeye ya da çözüme ulaşma yönünde işlev gören başka eylemlere ulaşan her anlatı biçimbilimsel açıdan olağanüstü masaldır. Bu bağlamda işlevler; saldırganın eylem alanı, bağışçının eylem alanı, yardımcının eylem alanı, prenses ve babasının eylem alanı, görevlendirenin eylem alanı, kahramanın eylem alanı, düzmece kahramanın eylem alanı, arasında bölüştürülmüştür.

Christian Metz Ve Sinema Göstergebilimi Metz, bütün iletişim sistemlerinin ve her sanat çalışmasının anlamlandırmasının belli bir maddesi olduğunu ifade etmektedir. Yani sinema göstergebilimcisi anlamla ilgilenen Bir analizcidir. Anlamın üzerine kurulduğu ve filmi seyrederken dikkat ettiğimiz bilgi kanalları ise, fotoğrafik, hareketli ve bunları birleştiren imgeler, ekranda okuduğumuz tüm yazılı maddeyi içeren grafik çizimler, kaydedilmiş konuşmalar, kaydedilmiş müzikler, kaydedilmiş gürültü veya ses efektleridir. Metz’e göre, göstergebilim açısından kod ve mesaj kavramlarının yanında sistem-metin kavramları da önemlidir.

Yani bir filmde kod ve mesajlar bir sistem ya da metin içerisinde verilmektedir. Metz’e göre her bir kod “genellik” düzeyine göredir. Şöyle ki filmlerde yer alan bir manzara çekimi her bir filmde genel anlamda vardır. Ancak bu genel kod farklı sayıda anlam ortaya koymaktadır. Bir filmde hareket

halindeki aracın gittiği yönü manzara eşliğinde izliyorken, başka bir filmde iki oyuncunun sıkıcı diyaloguna eşlik eder gibi o sıkıcılığı taklit edebilir.

Genel kodların yanında bazı filmlerde özel ya da tekil kodlar da yer almaktadır. Belli tür filmlerde karşımıza çıkan özel kodlara özellikle Western (kovboy) ve korku filmlerinde rastlamak olasıdır. Tüm iletişim sistemlerinde kullanılan kod- mesaj, sistem -metin, yapı, paradigma gibi kavramlar, sinema kuramcısının da kullanımına açık kavramlardır. Metz'e göre sinemada mümkün olan her anlam bir kodla verilmektedir. Bu noktada anlamlandırma, insanın işaretler sistemi ile mesajları alması olarak tanımlanmaktadır. Sinemacı kodlarla malzemesini izleyiciye konuştururken göstergebilimci ise filmin mesajlarından yararlanarak bu mesajları aşan kodlar oluşturmaktadır.

Göstergebilim filmin söylediğini tekrar etmez. Hammaddeden mesajların çıkmasını sağlayan mantıksal mekanizmaları yakalamayı amaç edinir. Alanı filmsel ve sinemasal olarak ikiye bölen Metz için filmsel anlamda sinemanın diğer etkinliklerle olan ilişkisini ele alan sorular sınırsızdır. Bu sorulardan kasıt filmlerin varlığını sağlayan ve bir film yapımının içine giren her şeydir (teknoloji, yönetmenlerin hayat hikâyeleri, sansür yasası, izleyici tepkisi). Sinematografik alan ise hem kendisini ortaya koyan hem de kendisinin ortaya koyduğu karmaşıklıkları dışta bırakır. Kuramcının ele almak için seçtiği konu filmin mekaniğinin içsel araştırmasıdır. Genel anlamda göstergebilim bir anlam bilimidir. Metz'in sinema göstergebilimine sunmuş olduğu katkılar kısaca, Dilbilim ve psikanaliz birlikte, özerk bir sinema bilimi ortaya çıkarmıştır. Psikanalitik film çözümlemesi "gösterilerini gösterene dönüştürme" sürecidir. Sinema semiyotiği gereği, sinema eserlerinin gizemini çözme yöntemidir. Sinema dilini, sözel dillerden ayıran Metz için sinema gerçek bir dil değil, dil yetisidir. Sinemada mümkün olan her anlam bir kodla verilmektedir. Sinemada her bir kod özgüldür. Sinemada her bir kod "genellik" düzeyine göredir. Genel kodların yanında bazı filmlerde özel ya da tekil kodlar da yer almaktadır. Sinemada anlamlandırma, insanın işaretler sistemi ile mesajları alması olarak tanımlanmaktadır.

Umberto Eco Göstergebilimin gelişiminde Avrupa'da ön plana çıkan isimlerden birisi olan Umberto Eco, Saussure'ün yaklaşımından etkilenmiştir. Göstergebilim açısından Eco için her metnin sonsuz biçimde ve sayıda yorumu mevcuttur. Genel gösterge dizgelerini analiz eden, kültür olgusunu da göstergebilim açısından değerlendiren Eco, kaleme aldığı "Açık Yapıt" isimli eserinde tamamlılık ve açıklık üzerine kavramsal açıklama getirmektedir. Ona göre bir sanat yapıtı, sanatçının bir yığın iletişimsel etkiyi kendi oluşturmuş olduğu özgün kompozisyonu her izleyenin kendine göre anlamlandıracağı tarzda düzenleme uğraşının bir çıktısıdır.

Eco için göstergebilim yalan söylemek için kullanılan şeyleri inceleyen bir disiplindir. Saussure ve Pierce'den etkilenen Eco'ya göre sinematografik ikonlar, olmayan varlıkları gösterebilirler. Mesela, filmsel anlatılarda çeşitli kurgu teknikleri kullanılarak gerçekte karşılaşmayan iki kişinin karşılaşması muhtemel hale getirilebilir. Yine sadece olası dünyaya özgü yapıdaki karakterler, fiziksel dünyada yaşayan kişiler gibi gösterilebilir. Propp'un tüm olağanüstü masallar için oluşturmuş olduğu (31 işlev) ortak şema gibi Eco'da James Bond serisini 9 işlev üzerine kurarak filmi analiz etmiştir. Kurulan sabit ilişkilerde filmlerin temel yapısını oluşturan öğelerin aynı olduğuna dikkat çeken Eco, Bond karakteri ile ilgili işlevleri oluştururken klasik anlatı yapısının aslında çok bilindik yönlerine dikkat çekmiştir. Bu anlamda Eco açısından klişelerin yer aldığı her bir anlatının izleyeni tatmin etmesi ve keyiflendirmesi gerçeği Bond serisi açısından geçerlilik kazanmıştır.

HABER

Bir olay, bir olgu üzerine edinilen, iletişim ya da yayın organlarıyla verilen bilgi olarak tanımlanan haber, toplumun ilgisini çekebilecek olay ya da fikrin sistemli bir şekilde kurgulanarak herhangi bir medya mecrasında yayınlanması ile dolaşıma çıkar. Haberin dolaşıma çıkarılabilmesi için bir takım özelliklere sahip olması gerekir. Haber değeri ya da haber ölçütleri olarak da belirlenebilecek bu özellikler şöyle sıralanabilir: yenilik ve güncellik, gerçeğe uygunluk, sadelik, önemlilik, ilginçlik, olağandışılık, yakınlık, olumsuzluk, sıklık.

Haber yazımında bir model olarak kabul edilen 5N 1K kuralı çerçevesinde haber metni ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim sorularına yanıt vermelidir. Habercilik tarihinin hem en eski hem de en çok kullanılan haber yazım yöntemi olan ters piramit kuralı da haberi oluşturan öğelerin en önemliden önemsiz doğru sıralanmasını ifade eder. Bunun yanı sıra haber metni, objektif olmalıdır, konunun tüm taraflarına yer vermelidir, kısa ve açık cümleler kurulmalıdır ve haber metninde kaynak gösterilmelidir, alıntılar değiştirilmeden aktarılmalıdır, kamu yararı gözetilmelidir.

Liberal-çoğulcu yaklaşım çerçevesinde haberin objektifliği, gazetecinin yazdığı haber metnine, haber konusu olan olay ya da olgu ile ilgili kendi yorumunu katmaması ve konunun taraflarına dengeli bir şekilde yer vermesi ile sağlanmış olur. Dengelilik esası çerçevesinde, habercilik pratiklerinin başlıca unsurlarından biri olan haber kaynağı, bir kişi, kurum, kuruluş, belge, araştırma, ilan ya da e-posta olabilir. Bunun yanı sıra gazetecinin ilk elden edindiği haberlerin kaynağına birinci el kaynak, araçlar vasıtasıyla ulaştığı haberlerin kaynağına da ikinci el kaynak adı verilmektedir.

Haber ajansları, basın açıklamaları, diğer medya organları, resmi ve özel sektör kuruluşları ikinci el haber kaynakları kategorisine dâhil edilmektedir. Yayın kuruluşları sahip oldukları insan kaynağını verimli kullanabilmek adına haber konularına göre farklı branşlar veya uzmanlık alanları belirlemektedir. Dolayısıyla haberler de bu uzmanlık alanlarına göre çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Okuyucu açısından ilgi duyulan haberin seçilip okunabilmesi açısından kolaylık sağladığı düşünülen bu kategorizasyonda, her bir haber kategorisinin üretim (haber toplama ve yazma) süreci bu bağlamda farklılaşmaktadır.

Haber Türleri Siyasi (iç/dış politika) haberler; siyasi partilerin faaliyetlerini, liderlerin ve temsilcilerin siyasi kararlar ve politik süreçlere dair demeçlerini, yasama çalışmalarına yönelik bilgileri içermekte ve ülke gündemini belirlemektedir.

Ekonomi haberleri; bölgesel ve küresel ekonomik gelişmeler, yeni ekonomi politikaları, devlet bütçesi, borsalar, döviz kurları, faizler, maaş zamları, enflasyon/devalüasyon, dış ticaret ve iş çevreleriyle ilgili yatırım, teşvik konulu içeriklerdir. Spor haberleri; tüm spor dallarındaki başarıları, yenilgileri, yenilikleri ve tartışmaları içermektedir. Gazete ve televizyonlarda satışı ve reytingi arttıran, okuyucu ve izleyicinin en çok ilgisini çeken ve bu sebeple özel önem taşıyan spor haberleri, ülkemizde özellikle futbol karşılaşmaları, transferler ve tartışmalı pozisyonlara odaklanmaktadır.

Magazin haberleri; sanat, siyaset, spor ve sosyetenin ünlü insanların yaşayışları, başarılarına gelen olaylar, durumlar ve bunlara yönelik bakış açılarından oluşmaktadır. Genel olarak hafif içerik olarak değerlendirilen magazin haberlerinde, göze hitap edildiği için fotoğraf metinden daha büyük olmaktadır. Polis-Adliye (asayiş) haberleri; gazetelerin genellikle üçüncü sayfalarında yer verilen ada suç olaylarını ve bunların mahkeme süreçlerini içermektedir.

Sağlık haberleri; salgın hastalıklar, tanı ve tedavi yöntemlerinde yenilikler, sağlık sistemi düzenlemeleri veya aksaklıkları, sağlık örgütlerinin açıklamaları, organ nakilleri, kronik hastalıkları olan insanların yaşam öyküleri, kişisel bakım ve kilo verme yöntemleri, sağlık çalışanları ile ilgili olay ve durumlardan oluşmaktadır.

HABER SÖYLEMİ

Eleştirel kuramlar haberin gerçekliği yansıttığı iddiasına karşı çıkmaktadır. Dili anlamların mücadele alanı olarak kavramsallaştıran bu anlayış çerçevesinde haber gerçekliği kurgulamakta ve temsil etmektedir, dolayısıyla gazetecinin objektifliği de anlamsızlaşmaktadır. Bu bağlamda, dil içerisinde kavramların sabitlenmiş anlamları olamayacağından hareketle, gerçekliğin dil dolayımından geçen temsili, gerçekliğin kendisi olamaz. Habercilik pratiklerinin zamansal, mekânsal ve mali sınırlılıklar içerisinde işleyişi, hızlı haber üretmek, haberin güvenilirliğini sağlamak ve habere kendi yorumunu katmamak adına haberciler kaynaklara başvurmaktadır.

Haber kaynakları haber konusu olan herhangi bir olay ya da olguya dair kendi durum tanımlarını ortaya

koymakta, haberciler ise bu durum tanımlarını belli bir format dahilinde habere dönüştürmektedirler. Dolayısıyla Hall'un kavramsallaştırmasıyla, siyasi, askeri, ekonomik ve sembolik seçkinlerden oluşan haber kaynakları birincil tanımlayıcılar, haberciler ise ikincil tanımlayıcılar olmaktadır. Burada sembolik seçkinler haber kaynağı olarak görüşlerine başvuru alan akademisyenler, yazarlar, yönetmenler, sanatçılar gibi kimselerdir. Bu bağlamda, hem dilin gerçekliği olduğu gibi yansıtamaz oluşu hem de habercilik pratiklerinin kaynağa bağımlı doğası nedeniyle haber yapısal olarak yanlıdır. Haberi bir medya metni türü olarak değil bir söylem olarak ele alan eleştirel perspektif, haber söylemini toplumsal alandaki egemen ideolojilerin ya da egemen söylemlerin bir ürünü olarak kabul etmekte ve bu noktada toplumsal alandaki hakimiyet yapılarını oluşturan güç/iktidar sahibi egemenlerin ya da egemen ideolojinin hegemonyasını tesis eden, meşrulaştıran ve yeniden üreten haber söyleminden bahsedilmektedir. Söylem bir temsil sistemidir ve yazılı, sözlü ya da görsel olabilen dilsel göstergelerden oluşur ve bu göstergeler aracılığıyla belli bir ideoloji barındırır.

Haber Söyleminin Yapılandırılması

Kapitalist piyasa ekonomisinin bir sonucu olarak ticarileşen medya kurumları kâr kaygısı gütmektedir. Dolayısıyla en yüksek tiraj, en yüksek reyting ya da en yüksek tıklanma oranı hedefi kamu yayıncılığı anlayışının önüne geçmekte, medya çoğunluğun ilgisine hitap etmekte ve var olan egemenlik yapılarının dezavantajlı konumunda olanları görmezden gelmektedir. Althusser tarafından yapılan Devletin Baskı Aygıtları ve Devletin İdeolojik Aygıtları ayrımında medya, hukuk, aile, dinsel organizasyonlar ve eğitim sistemi gibi devletin ideolojik aygıtları arasında yer almaktadır. Mahkemeler, ordu, polis ve hapisaneler ise devletin baskı ve zor yoluyla işleyen aygıtlarını ifade etmektedir. Bu perspektifle medya, hegemonik egemenlik yapılarına, bir başka ifadeyle toplumsal eşitsizliklere yönelik rıza üretiminde rol oynamakta, böylelikle egemen söylemler üzerinde toplumsal uzlaşmayı sağlamaktadır. Bir kültürel üretim mekanizması olarak medya, egemen ideolojilerin sembolik inşasında önemli bir rol oynamakta ve bunu meşrulaştırma, kaydırma, birleştirme, parçalama ve şeyeleştirme ile yapmaktadır. Haber söylemi şu unsurlar dâhilinde yapılandırılmaktadır: haber metinleri ikili karşıtlıklar ekseninde oluşturulmaktadır, habercilik pratikleri içerisinde genel kabul gören uzmanlaşmaya dayalı olarak haberler konularına göre kategorileştirilmektedir, habere konu olan olay ya da olgu kişiselleştirilmektedir, haberin konusu olan benzer olay ya da olgular tiplendirilmektedir.

HABER SÖYLEMİNDE GÖSTERGELER

Genel bir ifadeyle, eleştirel perspektifte dil bir iletişim aracı değil toplumsal yapının şekillendiricisi olarak belirlenmekte ve göstergelerden oluşmaktadır. İdeolojik içeriği ile birlikte ele alınması gereken dile ve anlamlandırma pratiklerine dayalı bu süreçte ideoloji, göstergeler sistemi içinde işlemekte, bu göstergeler de söylemi oluşturmaktadır. Medya endüstrisinin çıktıkları olan medya metinleri (haber, reklam, dizi film, talk-show, yarışma programı vs.) belli anlamsal kodlarla donatılmış, belli formlarda yapılandırılmış kurgusal içeriklerdir. Yazılı ve görsel göstergelerden oluşan temsiller olarak medya metinlerinin üretiminde aktif bir seçme ve biçimlendirme yapılmaktadır. Bu bağlamda gerçekliği yansıttığı düşünülen ve kurgusal boyutuyla değerlendirilmeyen haber metinleri de yazılı gösterge öğeleri açısından, başlıkta neyin öne çıkarıldığı, konuya dair hangi bilgilerle inandırıcılığın arttırıldığı, hangi nedensel ilişkilerin ortaya konduğu, sözcük seçimleri, fiil yapıları, özne konumları; görsel gösterge öğeleri açısından da başlığın ya da fotoğrafın büyüklüğü, metnin uzunluğu, fotoğrafın açısı, kameranın yakın ve uzak çekimi, seslendirme vurguları, efektler vs. ile gerçekliği kurgulamakta ve bu gerçekliği bir boyutuyla ele almakta, dolayısıyla belli bir ideolojik form olarak işlev görmektedir.

Yazılı Göstergeler

Haber üretimindeki seçme ve biçimlendirme ile habere belli bir anlam yüklenmektedir. Bunu bir gösteriye polis müdahalesi ile ilgili haberde yer alabilecek cümleler ile örneklendirecek olursak; “dünkü gösterilerde polis, göstericilere saldırdı” “dünkü gösterilerde polis, göstericilerin taşkınlıkları karşısında güç kullanmak zorunda kaldı” “dünkü gösterilerde polis ve göstericiler arasında çatışma çıktı” cümleleri birbirinden farklı anlamlar ifade etmektedir. Haber metinlerinde aktarma cümlelerinin hangi fiille tamamlandığı da bu metinlerin anlamlandırılmasında etkindir. Bireysel ve toplumsal boyutların bütünlüğü bağlamında ele alınması gereken haberde, sözlerine yer verilen kişinin cümlelerini aktaran habercinin bu cümleleri “dedi”, “belirtti”, “ifade etti” fiilleriyle bitirdiğinde anlamı güçlendirdiği ve onaylayıcı olduğu, “öne sürdü” ya da “iddia etti” gibi fiillerle bitirdiğinde şüpheye yer açacak anlamsal bir boşluk oluşturduğu söylenebilir. Haber metinlerinin fiil yapılarındaki etken ya da edilgenlik yapısı özne konumunu belirlemektedir. Etken yapıdaki fiil, öznenin aktif ajan konumunu ve fail olma durumu belirginleştirirken, edilgen fiil yapısında özne konumu örtük olmaktadır. Örneğin, “X Y’yi öldürdü” cümlesinde X’in fail olduğu belli iken “Y öldürüldü” cümlesinde özne örtüktür. Haber öznelerine yönelik sözcük seçimlerinde de anlamsal vurgu farkları vardır. Yukarıdaki gösteri haberi örneğinde “gösterici” yerine “hak savunucusu”, “protestocu”, “provokatör”, “saldırgan” ya da “terörist” kelimelerinin tercih edilmesi durumunda farklı anlamsal vurgular söz konusu olacaktır.

Görsel Göstergeler

Haber metinleri dâhilindeki fotoğraf ya da videolardan oluşan görüntü öğeleri gerçekliği yansıtma iddiası taşımakta, gerçeğin kendisi olarak temsil edilmektedir. Kameranın objektifi izleyici ya da okuyucunun gözü olarak işlev görmekte, kaydettiği görüntüleri izleyen ya da çektiği fotoğrafa bakan kişi gerçekliğe şahit olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle sorgulayıcı bir bilişsel sürece girmeyen izleyici ya da okuyucular için metin kapanmaktadır. Oysa ki kameranın durduğu yer bir otoriteyi temsil etmekte, yöneldiği açı ya da gösterdiği görüntü sorumluluğun atfedildiği ya da onaylandığı nokta olmaktadır. Aynı şekilde fotoğraf ya da videodaki yakın çekimlerle duygusal bir etki uyandırmayı amaçlamaktadır. Bir annenin gözyaşlarını göstermek acıma duygusunu, bir suçlunun öfkeli yüzünü göstermek ise tehlikenin yakınlığını ve dolayısıyla korku duygusunu harekete geçirmeye yönelik stratejilerdir. Örneğin, yukarıda bahsedilen, gösteriye polis müdahalesi ile ilgili haberin görsel göstergesi olan ve habere eşlik eden fotoğrafta, kamera açısının polis tarafından mı göstericiler tarafından mı olduğu, çekimin göz hizasından, yukarıdan ya da aşağıdan mı yapıldığı, fotoğraf çerçevesinde neye yer verilip neyin dışarıda bırakıldığı gibi unsurlar anlamı yönlendirmektedir.

Halkla İlişkiler Uygulamaları Halkla ilişkiler uygulamalarını 14 başlık altında toplayabilmekteyiz. Finansal halkla ilişkiler: Yatırımcı, hissedar, endüstri ve şirketler arasında pozitif ilişki kurmak için yapılan faaliyetleri içermektedir.

Kurumsal reklamcılık: ürün veya hizmetin yerine bir şirketin imajına katkı sağlamak amacıyla yapılan özel reklamlardır.

Sorun Yönetimi: Sorunları belirleme, analiz etme, önceliklere göre sıralama, strateji seçme, uygulama ve etkinliği çözme sürecidir.

Kriz Yönetimi: Kriz beklenilmeyen anlarda ortaya çıkan, örgüt sahiplerini, yöneticileri ve çalışanları baskı altında tutan, örgütün imajının sarsılmasına neden olan, örgütün varlığını tehdit eden ve kısa sürede çözülmesi gereken bir sorundur.

İtibar yönetimi: Hedef kitle nezdinde olumlu etki oluşmasını amaçlayan bir süreçtir.

Lobicilik: Kişilerin veya özel çıkar gruplarının siyasal karar alma süreçlerini etkileme amacına yönelik yapılan girişimlerdir. Halkla ilişkilerdeki açıklık, şeffaflık, dürüstlük gibi temel ilkeler lobicilik için fazla geçerli değildir.

Uluslararası halkla ilişkiler: Başka bir ülkenin halkıyla karşılıklı olumlu iletişim kurabilmek için, bir şirketin, kurumun veya devletin yaptığı planlı çalışmalarıdır. Kamu diplomasisi: bir hükümetin milletinin benimsediği düşünceleri, kültürü, hedeflerini ve politikalarını başka devletlere anlatmak amacıyla yaptığı çalışmalarıdır.

Pazarlama amaçlı halkla ilişkiler: Satışları artırmak, müşteri memnuniyetini sağlamak, ürünleri tüketicilerin istekleri doğrultusunda geliştirmek gibi pazarlama faaliyetlerini destekleyen halkla ilişkiler uygulamalarıdır.

Sponsorluk: Sponse eden tarafın, iki yönlü fayda sağlamak amacıyla spor, kültür-sanat, sosyal, çevre ve sağlık alanlarında sponse edilen tarafa aynı, nakdi veya başka türlü desteklerle yaptığı tüm faaliyetlerin planlanması, uygulanması, kontrol edilmesi ve değerlendirilmesi sürecini kapsayan iş anlaşmasıdır. Kurumsal kimlik: Bir kurumun, rakiplerinden ayrılabilmesi için felsefe, iletişim, tasarım ve davranışında oluşturduğu bütünlüktür.

Sosyal sorumluluk: Bir şirketin kendi yararının yanı sıra toplumun da refah düzeyini koruyan ve geliştiren faaliyetleri yapma yükümlülüğüdür. Halkla ilişkilerin buradaki amacı ise işletme hakkında olumlu bir imaj oluşturmaktır.

Etik: Bir kimsenin neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirlemesini sağlayan değerler sistemidir. Bireysel olarak yapılan bir davranış halkla ilişkiler mesleğini de etkilemektedir. Bu nedenden dolayı tüm halkla ilişkiler uzmanlarının meslek etiği kurallarını benimsemeleri ve bu doğrultuda davranışları gerekmektedir.

Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Göstergebilim

Aydın ilinin logosu incelendiğinde, kale, incir, efe figürü ve güneş görülmektedir. Logonun üzerinde yer alan şekiller her biri yan anlama sahiptir.

Kale; tarihsellik, Bitki; kente özgü bir meyve, efe figürü; yiğitlik, mertlik, Güneş ise aydınlık, sıcaklık ve verimlilik anlamlarına gelmektedir. Logoda yer alan 1881 yazısı ise dik, ince, büyük harflerle ve tırnaksız olarak yazılmıştır. Yazının tırnaksız ve ince olması kentin ve belediyenin zarif olduğunu, dik ve büyük harfli olması ise belediyenin hizmete hazır olduğunu simgelemektedir. Reklam ve türleri Reklam, kimliği belirli bir reklamveren tarafından belirli bir ücret veya bedel karşılığında satın alınan yer ve zaman aracılığıyla, ürün veya hizmeti satmak amacıyla düzenlenen mesajların iletişim kanallarında tüketiciyle buluşmasıdır. Reklamı, halkla ilişkilerden ayıran en önemli özelliklerden birincisi, reklamveren reklam üzerinde denetim yapabilmekte ve reklamı yapılan firmanın ismi açıkça belirtilmektedir. Reklam, insanlarda marka ve markanın özellikleri hakkında farkındalık oluşturmaktadır. Ürünü daha önce kullanmayanları o ürünün tüketilmesine karşı cesaretlendirir. Ürünü kullanan tüketicilerde bağlılığı artırır. Tüketicileri bilgilendirir.

Reklamın bilgilendirme stratejisinde, firmanın çıkardığı yeni ürün hakkında bilgilendirmek gibi amaçları bulunmaktadır. İkna etmek stratejisi tüketicilerin fikirlerini değiştirerek marka değişiminde yürekletmek gibi eylemleri içermektedir. Hatırlatma stratejisi tüketicinin ürünü nerede bulabileceğini hatırlatmak veya tüketicinin ürüne ihtiyaç duyabileceğini hatırlatmak gibi işlevleri kapsamaktadır.

Reklamı yapanlar açısından reklamlar: Bu grupta üretici işletme reklamı, aracı işletme reklamı ve

hizmet işletmesi reklamı yer almaktadır. Üretici işletme reklamı, bir ürünün üretimini yapan kuruluşun ürettiği ürünü tanıtmak ve satışını artırmak amacıyla yaptığı reklamdır. Aracı işletme reklamı, ürünü üretmeyip ürünün satışını yapan toptancı, perakendeci ve aracı kurumların hangi ürünleri sattıklarını belirttikleri reklamlardır. Hizmet işletmesi reklamı ise bankalar, okullar gibi hizmet üreten ve satan kurumların yapmış olduğu reklamlardır.

Hedef Pazar açısından reklamlar: Bu grup tüketicilere yönelik reklamları ve aracılara yönelik reklamları içermektedir. Tüketicilere yönelik reklamlar, son tüketicileri ürünün özellikleri, satış yerleri gibi özellikleri hakkında bilgilendirme amacıyla yapılmaktadır. Aracılara yönelik reklamlar, son tüketicilerin aksine toptancı ve perakendecilere yönelik yapılan reklamlardır.

Amaç açısından reklamlar: Birincil talep yaratmayı amaçlayan ve seçici talep yaratmayı amaçlayan reklamlar olmak üzere iki grupta incelenebilmektedir. Birincil talep yaratma amacı güden reklamlar, ürün veya hizmete karşı talep yaratmak veya var olan talebi artırmak için yapılan reklamlardır. Seçici talep yaratma amacı güden reklamlar, genel ürün kategorisine değil belirli bir markaya yönelik talep yaratmayı amaçlayan reklamlardır.

Açık yapılp yapılmaması açısından reklamlar: Bu grupta açık, gizli ve infomersiyal reklamlar yer almaktadır. Açık reklamlar, tamamen bedeli ödenerek ve açıkça belli olan reklamlardır. Gizli reklamlar, asıl reklamı yapılan ürünün açıkça değil ilişkisiz bir konu içinde dolaylı olarak yapılmasıdır. İnfomesiyal reklam veya özel tanıtıcı reklamlar ise bilgi ve eğlence ile ürün veya firma promosyonlarını birleştiren 30-60 dakikalık yapılan televizyon reklamlardır.

Taşıdığı mesaj açısından reklamlar: Ürün reklamları ve kurumsal reklamlardır. Ürün reklamları: Belirli bir ürün ya da hizmetin özelliklerinin tanıtıldığı, ürün veya hizmetin fiyatı gibi konularda bilgi veren reklamlardır.

Kurumsal reklam: Kurumun mal ve hizmet satmasının yanı sıra halka hizmet eden, kamu yararını dikkate alan bir kurum olduğunu gösterme amacı taşıyan reklamlardır.

Kullanılan mesajın dayanağı açısından reklamlar: Bu grupta duygusal mesajlı reklamlar ve olgusal reklamlar yer almaktadır.

Duygusal mesajlı reklamlar veya reklamlara Hedonik Deneysel Yönlü Reklamlar: Güzellik, kozmetik, zayıflatıcı ürünler ve lüks tüketim malları gibi alanlara yönelik aşk, sevgi, dostluk, güzellik ve cinsellik gibi temaların işlendiği reklamlardır.

Olgusal reklamlar veya Bilgi İşlemci Tüketici Modeli Yaklaşımli reklamlar: Endüstriyel ürünlerde kullanılan, belli tanık veya belgelere dayandırılan özellikle mantığa seslenen reklamlardır.

Zaman kriterlerine göre reklamlar: Hemen satın aldirmaya yönelik ve uzun dönemde satın aldirmaya yönelik olarak iki çeşittir.

Hemen satın aldirmaya yönelik reklamlar: Tüketicie ürün veya hizmet hakkında her türlü bilgi vererek tüketicileri hemen satın almaya yönlendirebilen reklamlardır.

Uzun dönemde satın aldirmaya yönelik reklamlar: Olumlu imaj oluşturma sürecinin geçmesini göz önüne alan ikna süreci taşıyan reklamlardır. **Ödeme açısından reklamlar:** Bireysel reklamlar ve ortaklaşa reklamlar olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. **Bireysel reklamlar:** Tüm giderlerin tek bir işletme tarafından yapıldığı reklamlardır.

Ortaklaşa reklamlar: Reklam giderlerinin birden fazla işletme tarafından paylaşıldığı reklamlardır.

Coğrafi kapsam açısından reklamlar: Yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası ve küresel reklam olmak üzere beş grupta toplanmaktadır. Yerel reklamlar, kasaba ve şehir gibi sınırlı bir bölgede faaliyet gösteren perakendeciler tarafından gerçekleştirilen reklamlardır. Bölgesel reklamlar, bir bölgede üretim yapan firmanın reklamlardır. Ulusal reklamlar, ulusal sınırlar içerisinde faaliyet gösteren firmaların tüm ulusal pazara yönelik hazırlamış olduğu reklamlardır. Uluslararası reklam, çok uluslu şirketlerin uluslararası pazarlara yönelik yaptıkları reklamlardır. Küresel reklam ise uluslararası reklamdan farklı olarak tüm dünyayı tek bir Pazar olarak görmektedir. Hazırlanan reklam tüm dünyada hemen hemen aynı zamanda ve aynı biçimde gösterilmektedir. Reklamlar imge ve göstergebilim Reklamlarda imgelerle anlam yaratılmakta ve ileti oluşturulmasında biçimler, renkler, çizgiler, açı, ışık hareketleri, kurgu efektleri yardımıyla yeni ve özgün imgeler oluşturulmaktadır. Reklam iletisindeki anlamı kurgulamada, aktarmada ve çözümlemede kullanılan bazı kodlar bulunmaktadır.

Enigmatik kod: izleyicinin ilgisini çekerek ve merak uyandırarak filme sürükleyici bir özellik taşımasını sağlayan unsurdur. Tüm filmler bilinçli bir şekilde bilmece kurar, sorular sorar. Bunlar, şüphe, merak ve şaşkınlık duygularını artırır, dikkat çeker, gerilim yaratır veya tatmin eder.

Yananlamsal kod: karakterin konuşması, kıyafeti, jest ve mimikleri gibi göstergeler ile ortamı oluşturan bilgi parçacıklardan oluşur.

Sembolik kod: Birbirleri ile zıt olan fikir veya nesnelere birlikte verilmesidir. Bu zıtlıklar hayat-ölüm, zengin-fakir şeklinde sıralanabilmektedir.

Kültürel kod: Bilinen ve belirli bir kültür tarafından kodlanmış olan şeylere yaptığı göndermeleri içermektedir. Psikoloji, ahlak ve politika gibi filmin anlaşılmasına katkı sağlayan, yokluğunda filmin derinliğinin kaybolacağı değerler, kurallar, simgeler gibi toplumun paylaştığı genel kabullerin bütününe kapsamaktadır.

Eylemsel kod: Eylem kodu, seyirciye bir şeyi gösterirken başka şeyler anlatmak için kullanılan kodlardır. Örneğin, bir anlatıda kovboy kemerini sıkması kıyafetini düzeltmesinin yanı sıra ölüm kararı verdiğini göstermektedir. Farklı reklam türlerinde kullanılan imge, simge ve kodlar Otomobil reklamlarında kahraman, reklamdaki ürünün kendisidir. Reklamlarda gösterilen hayvanlar genellikle otomobilin gücünü anlatmak için kullanılmaktadır. Otomobil reklamlarında kullanılan kırmızı renk, aşk, tutku ve cinselliği simgelerken mavi renk yüksek statüyü ifade etmektedir. Lüks ürünlerin reklamlarında siyah rengi, güç ve asaleti temsil ederken, sarı rengi; değerli metali, bilgeliği, umudu, başarıyı, altın sarısı; zenginliği, seçkinliği, mor rengi; ihtişamı, gizemli, kültürlü olmayı, gümüş gri rengi; gösterişi, teknolojiyi, zarifliği, kırmızı renk ise arzuyu, aşkı, hızı ve zarafeti simgelemektedir. Lüks reklamlarda kullanılan kafeler; sosyalliği ve hayatın içinde olmayı, kaplan; gücü, asaleti ve cesareti, teraslar; özgürlüğü, rahatlığı ve keyfi, tren vagonları; gelip geçiciliği, yolcuğu ve özgürlüğü, at; asaleti, hızı ve özgürlüğü, giyilen kıyafetler de şekil ve tarzlarına göre, cinselliği, sadeliği ve şıklığı temsil etmektedir.

Siyasal reklamlarda semboller: Fotoğrafta dik bir duruş sergileyen lider, özgüvenli, kararlılıkla hedeflerine doğru ilerleyen bir imaj bırakabilmektedir. İzleyiciye yakın fakat ufka doğru bir bakan bir lider, geleceğe yönelik planları olduğunu ve geleceğe umutla baktığı mesajlarını vermektedir. Liderin gömleğinin yakasının açık olması çalışkanlığın, emeğin ve halka yakın olmanın ifadesi olarak düşünülmektedir. Liderin samimi bir şekilde gülümsemesi halka yakın olmasını ifade etmektedir. Adayın kollarını sallayarak yürüme pozunu güvenin ve kararlılığın sembolüdür. Bir siyasi liderinin avuç içinin açık olarak selam vermesi o liderin güvenilirliğini, dostluğunu ve barıştan yana olduğunu göstermektedir. Liderin izleyici ile göz teması kurması dürüstlük, samimiyet ve değer verme işareti olarak yorumlanmaktadır. Koyu renk kravat liderin ciddiyetini vurgularken, kırmızı kravat gücü, gençliği ve enerjiyi, beyaz kravat ise barışı ve temiz siyaseti vurgulamaktadır. Ayrıca kırmızı ve beyaz renkleri milli değerlere önem verildiğini göstermektedir.

Giysi reklamları: Yer, zaman ve kişilerden oluşmaktadır. Bu unsurların gönderdiği mesajlar da farklıdır. Korseler, Rönesans dönemini çağrıştırmaktadır. Paris şehri şıklık ve asaleti temsil etmektedir. Ayrıca mor gibi renkli saçlar sıradışılık mesajı vermektedir. Reklamlar sosyal kampanyalar için de kullanılmaktadır. Bu bağlamda en iyi reklam yapan firmalardan birisi Bennetton reklamlarıdır. Reklamda beyaz tenli bir insan eli ile siyahi bir çocuğa ait el karşılıklı durmaktadır. Gösteren olarak siyah tenli çocuk eli, beyaz tenli yetişkin eli değerlendirilmektedir. Gösterilen ise sevgi ve eşitlik kavramlarıdır. Reklamların göstergebilim çözümlemesi yapılırken kullanılan kategoriler Reklamlarda genellikle yananlam, metafor veya metonim kullanılmaktadır. Yananlam, öznel yorumları olan, topluma ait fikirleri, kültürel değerleri kapsamaktadır. Düz anlam, neyin fotoğraflandığı ise yan anlam nasıl fotoğraflandığıdır. Metafor, iki şey arasındaki bir benzerliğin kullanılmasıdır. Benzetmede “gibi” ya da “kadar” kullanılmaktadır. Örneğin, Marlboro sigarasının metaforu, vahşi atlardır. Metonim, postallı ayakkabılar büyük ordunun, takvimden düşen yapraklar ise geçen zamanın metonimleridir. Metonim, bütünü bir küçük parçasının bütünü temsil etmesidir.

Dijital imgeler ve dijitalleşme süreci geleneksel olandan farklı bir insan ilişkisi ve topluluk biçimi ortaya çıkmıştır. Bu dijital çağda görünür olma olgusu giderek yaygınlaşmakta; görsellik, dijital içerikler yoluyla anlam oluşturmada başat belirleyici hale gelmektedir.

DİJİTALLEŞME (SAYISALLAŞMA)

Sayısallaşma olarak da adlandırılan dijitalleşme en genel anlamıyla ses, müzik, metin, fotoğraf gibi çeşitli biçimlerdeki her tür enformasyonun mikroişlemciler yardımıyla bilgisayar diline dönüştürülmesi şeklinde tanımlanabilir. Dijitalleşme ile birlikte mesajların üretiminden tüketimine, paylaşımından kitlesel dağıtımına kadar bütün süreçlerdeki geleneksel yapılar köklü bir dönüşüme uğramıştır. Bu bağlamda dijitalleşmenin iletişim sürecinde sağladığı avantajlar şu şeklide özetlenebilir:

- Enformasyon istenildiği kadar çoğaltılabilir
 - Enformasyonun saklanması/arşivlenmesi kolaylaşmıştır.
 - Enformasyon paylaşılması ve dağıtılması çok daha hızlı ve kolay hale gelmiştir.
 - Enformasyon üzerinde her zaman güncelleme, oynama ve düzeltme gibi işlem yapma olanaklı olmuştur.
 - Dijitalleştirilmiş veriler üzerinde arama yapmak daha hızlı ve kolay hale gelmiştir.
 - En önemlisi enformasyonun üretimi ve dağıtımında düşük maliyet olanağı sunmaktadır.
- Dijitalleşmenin sağladığı bu kolaylıklar bireylerin olduğu kadar, sektörlerin de dijital mecralarla entegre olmasını hızlandırmıştır. Dijitalleşmeyi sadece geleneksel verilerin bilgisayar ortamına aktarılması sonucu bu verilerin üzerinde değişiklik yapılması, düşük maliyetle yeniden üretilmesi ve dağıtılmasına zemin hazırlayan bir süreç olarak düşünmek yeterli değildir. Herhangi bir işletmenin dijitalleşmesi yalnızca önceden elle veya analog yöntemlerle yürütülen süreçlerin bilgisayar ortamına aktarılarak buradan yürütülmesiyle sınırlı değildir.

Bunun yanında dijital ortamların sunduğu yapay zekâ gibi yeni olanakların daha verimli kullanılması ve bu ortama özel yeni problemlerin doğru yönetilmesi gibi süreçleri de dijitalleşme çerçevesinde düşünmek gereklidir. Küresel rekabette yok olma istemeyen firmalar üretim ve dağıtım süreçlerinde akıllı robotlar, ürün geliştirme, satış pazarlama ve tüm yönetim süreçlerinde yapay zekâ sistemleri kullanmak zorundadır. Tüm bunların hem kendi içinde uyum içinde çalışması hem de dış dünyayla bilgi alışverişlerini sağlayabilmesi ancak o firmanın yetkin bilişimci kadrolarına ve internet nesnelere sahip olmasına bağlıdır. Genel İtibariyle Endüstri 4.0'ı diğer sanayi devrimlerinden ayıran dört unsur bulunmaktadır.

Bu unsurlar şunlardır:

- Sensör
- Veri
- Bilgi
- İşlem Günümüzde dijitalleşme mobil teknolojilerinin baş döndürücü hızıyla ivme kazanmış durumdadır. İnsan ve toplum yaşamının giderek dijitalleştiğini gösteren başka olgu da nesnelere internetidir. Nesnelere interneti (Internet of Things) kavramı kısaca nesnelere kendi aralarında ya da büyük sistemlerle bağlantılı olduğu iletişim şeklinde tanımlanabilir. Dijital Kültür Yeni iletişim teknolojilerinin yaygın biçimde kullanılmaya başlanması, yaşamımızda yeni bir kültür oluşturmaya başlamıştır. Kullanıcılar, imajlar, simgeler, dijital terminoloji ve dijitalleşmenin sunmuş olduğu olanakların toplumsal yaşama yansmasıyla; kendi kodlama ve kodaçıklama biçimleri, terminolojisi, maddi altyapısına sahip, yeni toplumsal ve kültürel kodların üretildiği bir 'dijital kültür' doğmuştur. Bu bağlamda iletişim teknolojileri ve toplum üzerine odaklanan birçok araştırmada internet, dijital kültür tarihinin başlangıcı olarak kabul edilerek; bu tarihten önce doğanlar 'dijital göçmen', sonrasında doğanlar ise 'dijital yerli' olarak adlandırılmıştır. Dijital yerliler: İnterneti, sanal oyunları, akıllı telefonları dijital bir dile çevirerek iletişim kuran nesil 'dijital yerliler' olarak adlandırılmaktadır ve bu neslin dijital okuryazarlık oranı oldukça yüksektir. 'Dijital Göçmenler: Bu nesli daha çok milenyum öncesinde doğanlar oluşturmaktadır.

Özellikle yirmili yaşlardan sonra sanal dünya ile tanışan, teknolojinin kullanımı ve teknoloji tabanlı öğrenmede güçlük çeken ve uyum problemi yaşayan, dijital yerlilerle kıyaslandığında dijital okuryazarlığı çok daha düşük olan bireylerin oluşturduğu grup dijital göçmenlerdir. Dijital yerliler ve dijital göçmenler arasındaki analitik ayrım arasındaki geçişkenliği ifade eden 'dijital melezler'

şeklinde başka bir adlandırma daha bulunmaktadır. Dijital Uçurum Dijitalleşmenin temel oluşturduğu bilgi çağı birey ve toplum için avantajlar sağladığı kadar bir takım sorunları da gündeme getirmiştir. Bireylerin ve ülkelerin dijitalleşme sürecinin dışında kalması bu sorunların en önemlisidir. Bu durum genellikle dijital bölünme, sayısal uçurum ya da dijital eşitsizlik olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dijital bölünmenin bireysel, kurumsal ve küresel olmak üzere üç seviyesi bulunmaktadır. Bireyler arasındaki dijital uçuruma neden olan ve bu durumu besleyen maddi yetersizlik, bilgi ve beceri eksikliği ve kullanım engeli olma üzere üç unsur bulunmaktadır.

YENİ MEDYA

Yeni medya internet, mobil ağlar, akıllı sistemler ve tüm bunlar içinde kullanılan semboller ve iletişimi kapsayan bir siber dünyadır ve internetle birlikte hayatımıza giren dijital süreçlerin bir bileşkesi ve çatı kavramıdır. Geleneksel medya, bilgisayar ve telekomünikasyon sektörlerinin bir araya gelmesiyle (yöndeşmesiyle) ortaya çıkan yeni medya kavramı siber dünya üzerindeki bireysel, toplumsal, kültürel, ekonomik, hukuksal tüm süreçleri kapsayan geniş bir anlama sahiptir. İnternet teknolojisinin ortaya çıkmasından sonra başlayan Web 1.0 süreciyle birlikte Web 2.0, Web 3.0, Web 4.0 ve sonrasında ne olacaksa tüm gelişmeleri içeren bir kavram olarak kabul edilen yeni medya genel itibarıyla dijitalleşme, etkileşim ve katılım ve zaman ve mekân sınırsızlığı olma üzere üç temel özellikle üzerinden tanımlanmaktadır. Web 2.0 Web 2.0 en basit tanımıyla kullanıcı etkinliğinin zayıf olduğu etkileşimsiz internet sayfalarından oluşan statik Web 1.0 teknolojisinden, kullanıcılara aktif rol veren dinamik teknolojiye geçişi ifade etmektedir. Web 2.0, toplulukları bir araya getiren, internet anlayışını bütünüyle değiştiren, dinamik içerikli ve tamamıyla kullanıcı odaklı olabilen bir konsepttir. Günümüzde artık Web 1.0 ve Web 2.0'ın ardından semantik web veya yapay zekâlı web olarak da ifade edilen Web 3.0 ve Web 4.0'dan bahsedilmektedir. Sosyal Medya Sosyal medya kullanıcının zaman ve mekân sınırlaması yaşamadan, yüksek düzeyde etkileşimli platformları üzerinden daha önceden oluşturulmuş içeriğe müdahale etmesini, kendi içeriğini oluşturmasını ve paylaşmasını sağlayan, Web 2.0'ın ideolojik ve teknolojik temelleri üstüne inşa edilmiş internet bazlı uygulamalar olarak tanımlanabilmektedir. **DİJİTAL EVRENDE ANLAM OLUŞUMU VE GÖSTERGEBİLİM**

Dijital evrende anlamlar çeşitli imgeler tarafından taşınıp dağıtılmakta ve bu çerçevede görsellik evrensel olarak sosyo-kültürel hayatın merkezinde konumlanmaktadır. İnternet mecrasında kullanıcı iletişiminin önemli bir kısmı ikonlar, fotoğraflar, video, dijital grafikler ve çeşitli görsel öğelerle gerçekleşmekte ve mesajları görsel odlar aracılığıyla yorumlamaktadır. Yeni medya ortamında iletişim süreci çok büyük oranda görsel merkezli gerçekleşmektedir. Günümüzde Twitter, Facebook ve Instagram gibi kullanıcılar tarafından en çok tercih edilen sosyal medya platformlarına her gün milyonlarca fotoğraf, resim, karikatür, grafik, video gibi görsel öğe yüklenmektedir. WhatsApp üzerinden yürütülen mesajlaşmalarda yine milyonlarca fotoğraf, video, avatar ve ikonlar kullanılmaktadır. Yeni medya araçları üzerinden üretilen ve dağıtılan görsel metinleri yapılandırılmış bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü bunlar basit biçimde var olmamışlardır: bilinçli tercihler, değerler, ideolojiler, yaşanmışlıklarla çevrelenmiş ve belirli bir amaç çerçevesinde inşa edilmişlerdir. Bu bakımdan görsel metinleri okurken görünenin ardında görünmeyenleri, ima edilen anlamları da anlamlandırmak gerekir. Özellikle yeni medya ortamında kullanıcıya kendi mesajlarını üretme ve dağıtma fırsatı veren çok uluslu şirketler göz önüne alındığında, bu ekonomik ve ideolojik gücün anlam ve iletileri ne şekilde kodladığı, neyi, nasıl söylediği, kimleri hedeflediği, kullanıcıların bu mesajları nasıl algıladığını da incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Dijital kültürün dünyanın her tarafında hızla yükselişle birlikte, bireysel yaşamdan, kurumsal ve toplumsal yaşama kadar her alanda göstergeler dijital ortamlarda çeşitli ikon, sembol ve metinlerle birlikte yeniden üretilmektedir. Bu yeni dijital göstergelerin oluşturdukları anlam ve kodları açıklamak için de göstergebilim önemli bir yöntem haline gelmektedir.

GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN SOSYAL MEDYA

Sosyal medyada göstergeler dilsel göstergeler ve dil dışı göstergeler olarak değerlendirilirler. Dilsel göstergeler kullanıcının hesabına giriş yapması, içerik oluşturması, durum güncellemeleri yapması, tweet atması, beğenmesi, takipleşmesi, yorum yazması veyahut başlık açması gibi unsurları içermektedir. Diğer taraftan sosyal medyada dilsel göstergeler; ikon, indeks ve sembol olarak dil dışı göstergelere birer anlam taşıyıcısı pozisyonundadırlar. Bu nedenle de bizzat kendileri bile tek başlarına iletişim meydana getirirler. Her bir sosyal medya ağının, ayrı ayrı kendi dili ve söz varlığı açısından anlamsal olduğu söylemek mümkündür. Sosyal medya göstergebiliminde, dil dışı göstergelerin dilsel göstergelerle ortak kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır.

Kullanıcıların sayısını bakımından değerlendirildiğinde dijital göstergeler en çok sosyal medya üzerinden dolaşıma sokulmaktadır. Zira sosyal medyada kullanılan dil sadece ses ve harfleri değil daha çok farklı anlamları taşıyan çeşitli şekil, resim ve işaretleri de kapsamaktadır ve dilsel göstergeler ve dil dışı göstergeler hem tek başlarına hem de birlikte kullanılmaktadırlar. Emojiler ve Emoticonlar Genelde emoticon'ların resimli hali olarak ifade edilse de emojiyi kısaca, duygu ve kavramları ifade etmekte kullanılan yüz ifadelerinin ve nesnelere resimsel sunumu; emoticon'u ise belirli bir sırayla yan yana konulduğunda bir duyguyu dışı vuran görsel ipuçları şeklinde tanımlanma mümkündür.

Özellikle akıllı telefonların ve mobil uygulamaların gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla emoji sosyal ağlardaki konuşma dilinin belirleyicisi olmuşlardır.

Bugün sosyal medya uygulamaları üzerinden yürütülen iletişim süreçleri bu semboller ve ikonlardan oluşmaktadır. Bu durum dilsel göstergelerin yanında, mesajın içeriğini oldukça fazla güçlendiren ikon, indeks, grafik ve sembol olarak dil dışı bu göstergeler birer anlam taşıyıcısı olduklarını göstermektedir. Üstelik bu duygusal ikon ve işaretlerin tüm dünyada kullanılan yeni evrensel görsel bir dil oluşturduğu söylenebilir. İşte bu noktada dijital göstergebilim sanal ortamlardaki görsel unsurların anlamlarını ortaya çıkarmak adına son derece önemli hale gelmiştir.

Günümüzde akıllı nesnelere ve ortamlara, sayısal veriler, yapay zekâ gibi sistemler hayati bir role sahip olmuşlardır. Bütün bu unsurlarla çevrili siber dünyanın göstergebilime katkısı ve etkisi her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde dijital kültürün göstergebilimle bağı giderek güçlenmektedir.